

Nová úprava organizace, postavení a úkolů právních útvarů ve státních a některých jiných socialistických organizacích

ZDENĚK PŘIBYL

Po řadě let diskusí o tom, zda resp. jak má být našim právním řádem regulována právní služba v národním hospodářství,¹⁾ došlo nyní k dílčí úpravě organizace, postavení a úkolů právních útvarů, a to ve státních a některých jiných socialistických organizacích hospodářského charakteru.²⁾ V dohledné době se očekává ještě obsahově obdobná úprava pro družstevní organizace.^{2a)}

Zatímco před uvedenou dílčí úpravou vyšly u nás dvě knihy³⁾ a byla uveřejněna řada článků⁴⁾ zabývajících se problematikou regulace právní

1) Namátkově uvádím několik chronologicky seřazených titulů časopisecké literatury věnovaných v posledních letech problematice právní služby v národním hospodářství: Máca, B.: Úloha a postavení hospodářského právníka. *Arbitrážní praxe*, IV, 1964, 1, 20–22; Pelc, K.: Zákonnost a zbytečné spory. *Arbitrážní praxe*, IV, 1964, 1, 22–24; Selecký, J.: Úloha a postavení hospodářského právníka. *Arbitrážní praxe*, IV, 1964, 7, 258–261; Přibyl, Z.: Podnikoví právníci v novém systému řízení. *Arbitrážní praxe*, V, 1965, 7, 193–200; Ciboch, M.: Úkoly právní služby ve zdokonalené soustavě řízení. *Arbitrážní praxe*, V, 1965, 7, 233–238; Krofta, O.: Právní služba socialistických organizací v podmínkách zdokonalené soustavy řízení. *Právník*, CV, 1966, 1, 73–77; Pelc, K.: Právní služba v malých podnicích. *Arbitrážní praxe*, VII, 1967, 5, 194–197; Pražák, M.: Postavení hospodářského právníka. *Arbitrážní praxe*, VIII, 1968, 6, 244–245; Schulz, J.: Funkční uplatnění právníků v našich podnicích. *Arbitrážní praxe*, VIII, 1968, 6, 246–247; Trávníček, Z.: Výzkum postavení podnikové právní služby. *Arbitrážní praxe*, XII, 1972, 5, 148–159; Trávníček, Z.: Právní služba v čs. hospodářství. *Arbitrážní praxe*, XII, 1972, 12, 405–417.

2) Viz vládami ČSSR, ČSR a SSR schválené zásady, které byly publikovány pod č. 117/1973 Sb., 58/1974 Sb. a 67/1974 Sb.

2a) Během tisku byla tato úprava provedena směrnicemi usnesenými představenstvem Ústřední rady družstev dne 14. března 1975 a schválenými představenstvy všech svazů družstev. Směrnice byly otisknuty ve věstnících (zpravodajích) všech těchto svazů.

3) Hajn, P.: *Podnikový právník*. Orbis, Praha 1968; Hajn, P.: *Regulace právní služby v národním hospodářství*. Acta Universitatis Brunensis – Iuridica, Universita J. E. Purkyně, Spisy právnické fakulty č. 9, Brno 1973.

4) Srov. poznámku 1

služby v národním hospodářství, po vydání uvedených úprav tento cílý literární ruch ustal. Až dosud neexistuje pokus o výklad jednotlivých ustanovení uvedené dílčí úpravy a o uvedení těchto ustanovení do nějakého systému. Přitom nelze pochybovat o tom, že pro praxi by takové zpracování mohlo být užitečné, neboť realizace každé nové úpravy, její uvedení do života činí vždy určité potíže. Tímto článkem chci se pokusit alespoň o první částečnou splátku tohoto dluhu právní teorie. Půjde ovšem skutečně jen o pokus; k důkladnému teoretickému zpracování této problematiky bude zapotřebí úsilí většího počtu pracovníků a zejména také zobecnění zkušeností z praktické aplikace v delším časovém odstupu ode dne počátku účinnosti nové úpravy. Ve svém článku se omezují na výše naznačený cíl a upouštím proto od jakýchkoliv úvah *de lege ferenda*; v článku nalezne čtenář jen výklad platné úpravy, tedy pouze úvahy *de lege lata*.

I. POVŠECHNÁ CHARAKTERISTIKA ÚPRAVY

Novou úpravu právní služby v národním hospodářství provádějí

- *zásady, jimiž se stanoví organizace, postavení a úkoly právních útvarů ve státních hospodářských organizacích a v organizacích zahraničního obchodu*, schválené usnesením vlády ČSSR ze dne 27. září 1973 č. 284
- *zásady, jimiž se stanoví organizace, postavení a úkoly právních útvarů ve státních hospodářských organizacích a některých dalších organizacích řízených ústředními orgány České socialistické republiky a národními výbory*, schválené usnesením vlády ČSR ze dne 22. května 1974 č. 128
- *zásady, jimiž se stanoví organizace, postavení a úkoly právních útvarů ve státních hospodářských organizacích a některých dalších socialistických organizacích řízených ministerstvy a jinými ústředními orgány státní správy Slovenské socialistické republiky a národními výbory*, schválené usnesením vlády SSR ze dne 12. června 1974 č. 175.

Tyto zásady byly publikovány ve Sbírce zákonů, a to první z nich pod č. 117/1973 Sb., druhé pod č. 58/1974 Sb. a třetí pod č. 67/1974 Sb.⁵⁾

Publikací ve sbírce zákonů uvedená usnesení vlády stala se závaznými pro státní orgány a socialistické organizace, *jimž jsou určena a které jsou v nich výslovně uvedeny* (podrobnější výklad o tom, komu jsou Zásady určeny a koho zavazují, viz v části II).

Skutečnost, že byly koncipovány jako usnesení vlády, vtiskla Zásadám určitý charakter odlišný od obecně závazných právních předpisů publikovaných ve Sbírce zákonů. Zásady jsou celkově pojaty jako uložení úkolů orgánům hospodářského řízení *zabezpečit předpoklady pro řádnou funkci právních útvarů těch socialistických organizací, které jsou v Zásadách uvedeny*, a to podle jednotných zásad (pravidel) tam uvedených. Nositeli

⁵⁾ V dalším budu zde citované zásady souhrnně označovat jen jako „Zásady“; jednotlivě pak první (č. 117/1973 Sb.) jako „ZF“, druhé (č. 58/1974 Sb.) jako „ZČ“ a třetí (č. 67/1974 Sb.) jako „ZS“.

úkolů jsou jednak *orgány řídící státní hospodářské (a některé jiné) organizace*, jednak *přímo vedoucí těchto organizací* (o tom, kterým orgánům a kterým organizacím Zásady ukládají úkoly, viz podrobnější výklad v části II). Toto pojetí Zásad je nejpregnantněji patrné z jejich uvozovací věty a dále pak např. z jejich ustanovení bodů 7, 10, 11 a 14.

II. ROZSAH PŮSOBNOSTI ÚPRAVY

Při rozboru Zásad je třeba podrobit zkoumání především otázku rozsahu jejich působnosti, jak vyplývá z jejich jednotlivých ustanovení nebo ze souvislosti těchto ustanovení s jinými předpisy. Celkově lze v tom směru přijmout tyto závěry:

Zásady neobsahují — jak je ostatně obvyklé u usnesení vlády — žádné ustanovení o počátku jejich časové působnosti. Neexistuje ani obecné ustanovení o počátku účinnosti publikovaných usnesení vlády. Použití § 7 zákonného opatření předsednictva Národního shromáždění č. 4/1962 Sb., o vyhlášení zákonů a jiných právních předpisů, ve znění zák. č. 164/1968 Sb., podle něž právní předpisy, publikované ve Sbírce zákonů, nabývají účinnosti, není-li nic jiného stanoveno v dotčeném právním předpise, patnáctým dnem po vyhlášení tohoto předpisu, nebylo by pro publikovaná usnesení vlády pravděpodobně adekvátní. Podle mého názoru by bylo správnější vycházet z toho, že publikovaná usnesení vlády se stávají závaznými dnem vyhlášení; v našem případě by to znamenalo počátek časové účinnosti jednotlivých zásad dnem 12. října 1973, resp. 10. června nebo 4. července 1974.

Zásady neobsahují také žádná přechodná ustanovení; není jich ostatně ani třeba, neboť daná materie nebyla dosud upravena. V jednom směru však Zásady přece jen obsahují ustanovení, které má zajistit vazbu na dřívější skutečný stav. Je to ustanovení bodů 5, o němž bude podrobněji pojednáno v části VI.

Působnost Zásad se vztahuje bezprostředně na některé *socialistické organizace*, popřípadě *jiné společenské útvary*. Zásady nezavazují občany. Občané jsou ovšem ustanoveními Zásad dotčeni nepřímo jako pracovníci socialistických organizací nebo jiných společenských útvarů. Jako takoví se mohou — v rozsahu uvedeném dále zejména v části IX — dožadovat plnění Zásad.

Pokud jde o společenské útvary, na něž se vztahuje působnost Zásad, je třeba rozlišovat dvě jejich skupiny: jsou to předně ty společenské útvary, v nichž Zásady upravují organizaci, postavení a úkoly právních útvarů, a pak za druhé ty, jimž pouze ukládají některé úkoly stran zajištění předpokladů pro řádnou funkci právních útvarů ve společenských útvarech první skupiny.

Do první z uvedených skupin patří konkrétně tyto společenské útvary:

1. *státní hospodářské organizace řízené federálními ministerstvy nebo jinými federálními ústředními orgány* (bod 1 ZF); sem patří zejména

- oborové podniky, koncerny,⁶⁾ a generální ředitelství trustů podniků v působnosti ústředních orgánů federace; patří sem též národní podniky a účelové organizace řízené v působnosti ústředních orgánů federace, a to bez ohledu na to, zda jsou bezprostředně podřízeny ústřednímu orgánu, anebo zda jsou začleněny do výrobní hospodářské jednotky a jako takové buď podřízeny generálnímu ředitelství trustu podniků, nebo přidruženy oborovému podniku;
2. *státní hospodářské organizace řízené ministerstvy a jinými ústředními orgány ČSR nebo SSR* (body 1 ZČ a ZS); sem patří zejména oborové podniky, koncerny, generální ředitelství trustů podniků, národní podniky, účelové organizace a podniky státního obchodu řízené v působnosti ústředních orgánů ČSR a SSR;⁷⁾
 3. *státní hospodářské organizace řízené národními výbory* (body 1 ZČ a ZS); sem patří zejména podniky místního průmyslu, podniky komunálních služeb, organizace bytového hospodářství pokud mají chozrasčotní povahu apod.;
 4. *organizační složky státních hospodářských organizací* uvedených výše pod č. 1 až 3⁸⁾ (body 1 Zásad); o tom, co se rozumí organizačními složkami státních hospodářských organizací viz část III;
 5. *organizace zahraničního obchodu* (bod 1 ZF); sem patří jednak podniky zahraničního obchodu zřizované federálním ministerstvem zahraničního obchodu podle zmocnění daného mu v § 2 odst. 1 zák. č. 119/1948 Sb., jednak akciové společnosti zřízené podle zák. č. 243/1949 Sb., jejichž předmětem činnosti je provozování zahraničního obchodu a mezinárodního zasilatelství;
 6. *krajské a okresní zemědělské správy* (body 1 ZČ a ZS); jde o orgány zřízené zákonem č. 37/1972 Sb.

Kromě toho se ustanovení Zásad použije v odůvodněných případech přiměřeně i v *rozpočtových a příspěvkových* organizacích; to určují poznámky 1 k bodům 1 ZČ a ZS. Z toho, že poznámky jsou uvedeny v souvislosti se státními hospodářskými organizacemi *řízenými ústředními orgány ČSR a SSR*, lze vyvodit, že se to týká jen rozpočtových a příspěvkových organizací, které jsou rovněž řízeny ústředními orgány ČSR a SSR, nikoliv též organizací, které jsou řízeny ústředními orgány federace nebo národními výbory; nic ovšem samozřejmě nebrání analogickému použití Zásad i v těchto posléze jmenovaných organizacích.

⁶⁾ Koncerny jsou totiž — na rozdíl od koncernových podniků a koncernových účelových organizací — podle výslovného ustanovení § 7 nařízení vlády ČSSR č. 91/1974 Sb., o organizaci výrobních hospodářských jednotek a o jejich statutech, státními hospodářskými organizacemi.

⁷⁾ O koncernech řízených ústředními orgány ČSR nebo SSR platí totéž, co bylo uvedeno v poznámce 6 o koncernech řízených ústředními orgány federace. O národních podnicích a účelových organizacích řízených v působnosti ústředních orgánů ČSR a SSR platí totéž, co bylo uvedeno výše pod č. 1 o obdobných organizacích řízených v působnosti ústředních orgánů federace.

⁸⁾ Organizační jednotkou státní hospodářské organizace jsou podle § 8 odst. 1 nař. vl. ČSSR č. 91/1974 Sb. také koncernové podniky a koncernové účelové organizace.

Vzniká otázka, zda ustanovení ZF se vztahují také na Státní banku československou. Zásady jednají o státních hospodářských organizacích řízených ústředními orgány. Státní banku československou nelze však považovat za takto řízenou organizaci. Její postavení je upraveno zvláštním zákonem (zákon č. 144/1970 Sb.), z něhož nevyplývá, že by banka byla řízena federálním ministerstvem financí nebo kterýmkoliv jiným federálním ústředním orgánem. Naopak z řady ustanovení tohoto zákona⁹⁾ je patrné, že postavení Státní banky československé se podstatně odlišuje od postavení ostatních státních hospodářských organizací. Rovněž ze zákona o působnosti federálních ministerstev či přesněji z jeho ustanovení o působnosti federálního ministerstva financí¹⁰⁾ je patrné, že banka není řízena tímto ministerstvem tak, jako jsou řízeny jiné státní hospodářské organizace ústředními orgány. Ze všech těchto skutečností nelze — po mém soudu — učinit jiný závěr než ten, že Zásady se na Státní banku československou nevztahují.¹¹⁾

Jestliže to, že Zásady se nevztahují na Státní banku československou, museli jsme vyvozovat z textu zákona č. 144/1970 Sb., pak přímo ze znění Zásad můžeme jednoznačně určit, že na Československou obchodní banku se Zásady nevztahují (tato banka není totiž státní hospodářskou organizací).

Z hlediska osobní (subjektivé) účinnosti Zásad je třeba jinak než Státní banku československou posuzovat státní spořitelny a státní pojišťovny zřízené zákony č. 72/1967 Sb. a č. 82/1966 Sb. ve znění vyplývajícím ze zákonů č. 163/1968 Sb. a č. 162/1968 Sb. Státní spořitelny a státní pojišťovny jsou ustaveny citovaných zákonů (§ 1 zák. č. 72/1967 Sb. a § 2 odst. 1 zák. č. 82/1966 Sb.) výslovně prohlášeny za státní hospodářské organizace. Z § 4 odst. 1 a § 3 odst. 1 cit. zákonů je patrné, že generální ředitelé uvedených ústavů jsou jmenováni a odvoláváni příslušným ministrem financí. Z paragrafů 6 vyplývá, že podrobnosti o vnitřní organizaci ústavů upravují organizační řády vydávané generálními řediteli. Z toho lze vyvozovat, že postavení státních spořitel a státních pojišťoven je koncipováno v základních otázkách shodně s postavením ostatních státních hospodářských organizací (srovnej § 44 odst. 3 a § 46 odst. 2 h. z.); pak — domnívám se — lze přijmout závěr, že Zásady se v plném rozsahu vztahují i na státní spořitelny a státní pojišťovny.

Do druhé z výše uvedených skupin společenských útvarů, na něž se vztahuje působnost Zásad, patří tyto orgány:

⁹⁾ Např. z § 7 odst. 2, z něhož plyne, že předsedu banky jmenuje a odvolává prezident ČSSR, místopředsedu a generálního ředitele jmenuje a odvolává vláda ČSSR; z § 7 odst. 3 plyne, že předseda banky má postavení vedoucího federálního orgánu; z § 7 odst. 4 plyne, že předseda banky navrhuje vládě ČSSR zásadní finanční a měnová opatření v dohodě s federálním ministerstvem financí, atd.

¹⁰⁾ Zákon č. 133/1970 Sb., zejména jeho § 28 až 34.

¹¹⁾ Jiná je otázka, zda tento závěr je správný také de lege ferenda. Řešení takových otázek však není předmětem tohoto našeho výkladu. Ostatně odpovědi na tuto otázku by muselo předcházet důkladné prozkoumání toho, v čem jsou potřeba právní služby a podmínky pro výkon právní služby v bance shodné a v čem jsou rozdílné proti podmínkám a potřebám v jiných organizacích.

1. *federální ministerstva a jiné federální ústřední orgány*, pokud řídí státní hospodářské organizace ve vztahu k těmto organizacím,
2. *federální ministerstvo zahraničního obchodu* ve vztahu k organizacím zahraničního obchodu,
3. *ministerstva a jiné ústřední orgány ČSR a SSR*, pokud řídí státní hospodářské organizace ve vztahu k těmto organizacím,
4. *ministerstva zemědělství a výživy ČSR a SSR* ve vztahu ke krajským zemědělským správám,
5. *krajské národní výbory* ve vztahu k organizacím řízeným národními výbory.

Obsahem úkolů, které vyplývají pro tyto orgány ze Zásad, je zejména *zabezpečování předpokladů pro řádnou funkci právních útvarů v podřízených organizacích, metodické řízení činnosti těchto útvarů a výkon dozoru nad nimi* (uvozovací věty a body 11 Zásad). Tyto úkoly plní jmenované orgány zpravidla (to přichází v úvahu u orgánů uvedených výše pod č. 1 a 3) prostřednictvím příslušných generálních ředitelství. V ostatních případech plní uvedené orgány tyto úkoly prostřednictvím jiných obdobných orgánů anebo přímo.

V této druhé skupině společenských útvarů, na něž se vztahuje působnost Zásad, je třeba uvést ještě také orgány státní arbitráže. Státní arbitráži ČSSR, Státní arbitráži ČSR a Státní arbitráži SSR Zásady ukládají koordinaci metodického řízení právních útvarů výše uvedenými orgány. Krajské orgány státní arbitráže mají spolupracovat s krajskými národními výbory při metodickém řízení právních útvarů v organizacích řízených národními výbory.

Pokud jde o věcnou působnost, Zásady upravují *organizaci, postavení a úkoly právních útvarů* některých socialistických organizací.

Termín *organizace* se v tomto základním vymezení působnosti Zásad objevuje dvakrát (viz slova: ...upravují *organizaci*... socialistických *organizací*), a to pokaždé v jiném významu. Poprvé ve významu *strukturálním a funkčním*, podruhé ve významu *institucionálním*.

Ve významu *institucionálním* je termín *organizace* (ve spojení s přidavným jménem *socialistická*) dnes v naší legislativě běžný, a to nejen v předpisech hospodářskoprávních. O významu tohoto termínu z hlediska působnosti Zásad bylo pojednáno výše. Zde je třeba věnovat pozornost pojmu *organizace* ve významu *strukturálním a funkčním*, neboť osvětlením tohoto pojmu bude vymezena podstatná složka věcné působnosti Zásad. V tomto smyslu je třeba *organizací* rozumět určení toho, jak celá socialistická organizace (ve významu *institucionálním*), či v našem případě přesněji její řídicí aparát je rozdělen do částí (do jednotlivých útvarů) a jak jsou upraveny vzájemné vztahy těchto částí (kde jde o vztahy organizační, tj. vztahy nadřízenosti a podřízenosti, kde jde o vztahy odborné příslušnosti či metodického řízení, kde o vztahy prosté kooperace).

Postavení právních útvarů je dáno především komplexem povinností vedoucích socialistických organizací ve vztahu k těmto útvarům; je však formováno i dalšími ustanoveními Zásad, zejména např. ustanoveními

o postavení vedoucích těchto útvarů nebo o kvalifikačních předpokladech pracovníků těchto útvarů.

Hranice mezi pojmy *organizace* a *postavení* nejsou příliš výrazné; mohou vznikat spory, která ustanovení Zásad upravují organizaci a která postavení právních útvarů. Řešení takových event. sporů však nemá praktický význam a proto i já od dalších úvah v tom směru upouštím.

Pojem úkoly právních útvarů je třeba chápat v nejširším smyslu. Zahrnuje také to, co bývá někdy označováno termíny *poslání*, *funkce* anebo *úloha*. V určitém směru zahrnuje i to, co bychom mohli označit termínem *pracovní metody*. Protože Zásady tyto termíny nerozlišují, nebudu tak činit ani já v tomto článku.

Co se v Zásadách rozumí právními útvary organizací nebo jejich organizačních složek, bude podrobněji vysvětleno v další části.

III. NĚKTERÉ ZÁKLADNÍ POJMY ZÁSAD

Dříve než přistoupíme k výkladu jednotlivých ustanovení Zásad, je třeba věnovat bližší pozornost některým základním pojmům, aby pak nebylo nutné se k nim vracet u každého jednotlivého ustanovení.

I když se zdá, že základním a výchozím pojmem Zásad je pojem právní agenda (viz body 1), při podrobnějším studiu Zásad dojdeme patrně k přesvědčení, že takovým základním a výchozím pojmem je pojem *právní věci*. Zahrnuje ve svém rozsahu pouze vlastní odborné dílčí právnické činnosti, jakými jsou např. posuzování právní povahy listin nebo jiných právně relevantních projevů, koncipování arbitrážních žádostí, žalob a jiných podání, odborná účast na arbitrážním nebo soudním jednání apod. Od tohoto pojmu je pojem *právní agenda* odvozen; je pojmem širším a zahrnuje ve svém rozsahu nejen právní věci, ale také další činnosti, které s vyřizováním *právních věcí* souvisejí, tedy zejména práce administrativní a písařské, pokud s oněmi odbornými dílčími právnickými činnostmi tvoří jednotu, jsouce od nich neoddělitelné a představující jejich materiálně technickou stránku.

O zvláštním významu termínu *úkoly právní povahy* a *právní záležitosti*, který vyplývá ze souvislostí, v nichž je těchto termínů v Zásadách užito, bude pojednáno na příslušných místech v části VII.

Tam, kde Zásady jednají o *organizačních složkách státních hospodářských organizací* (např. v bodech 1 a 9), uvádějí v závorce *závod*. Zákonomdárce měl tedy na mysli ne jakoukoliv organizační složku, ale jen složku, kterou označuje jako *závod*, aniž blíže vysvětluje, co tímto termínem rozumí. Přitom pojem *závod* není jednoznačně vymezen ani v teorii podnikové organizace, ani v podnikové organizační praxi. Často se tímto termínem označují organizační složky dosti rozdílné povahy. Vždy se ovšem zdůrazňuje, že *jde o vnitropodnikové složky nejvyššího typu se značně vysokým stupněm relativní hospodářské samostatnosti uvnitř podniku*. Pro účely realizace Zásad bude třeba vycházet především z formální stránky věci a za *závod* považovat každou organizační složku, která je v organizač-

ním řádu nebo v jiném podobném organizačním předpise jako závod označena. Nelze pochybovat o tom, že to, co je v Zásadách uvedeno o závodech, týká se také organizačních složek, které jsou odštěpnými závody podle § 45 odst. 2 h. z.¹²⁾

Vzniká otázka, zda ustanovení Zásad o organizačních složkách by neměla být vztahena i na organizační složky obdobné závodům, avšak jako závody neoznačené. Na tuto otázku se bude pravděpodobně — se zřetelem k naznačenému textu Zásad — odpovídat záporně. Vezmeme-li však v úvahu ratio legis, pak — zdá se — můžeme uvedená ustanovení vykládat extenzivně a stejnému režimu jako závody podrobit i jiné organizační složky obdobného typu, zejména např. stavební správy v podnicích stavební výroby.

V dalším výkladu budu důsledně užívat termínu *organizační složky*, a to nejen tam, kde Zásady užívají tohoto termínu (event. s uvedením závodu v závorce), ale i tam, kde užívají jen termínu závod; rozumět je tomu třeba v souladu s tím, co jsem právě uvedl.

Z ustanovení Zásad (body 2 a 3) vyplývá, že *právními útvary* se rozumějí: 1. *právní odbor*, 2. *právní oddělení*, 3. *podnikový právník*. Zásady však význam těchto termínů nevysvětlují, předpokládajíce, že ten je dostatečně znám z podnikové organizační praxe.¹³⁾ Podle ní se oddělením rozumí takový útvar, v němž je zařazeno několik *odborných* pracovníků a event. potřebný počet pracovníků *pomocných* (administrativních, korespondentek apod.); práce odborných i pomocných pracovníků je řízena společným vedoucím pracovníkem (vedoucím oddělení), který je bezprostředně nadřízen všem pracovníkům oddělení. *Odbor* je útvar většího rozsahu a složitější organizační struktury. Sestává z několika oddělení, event. samostatných referátů; v čele odboru je vedoucí, který je bezprostředně nadřízen vedoucím všech oddělení zařazených do odboru. Samostatný podnikový právník je — z hlediska organizační terminologie — *právním referátem*, ovšem

¹²⁾ Již v poznámce 8 bylo uvedeno, že organizačními složkami státních hospodářských organizací jsou také koncernové podniky a koncernové účelové organizace. Budou se proto na ně formálně vztahovat ta ustanovení Zásad, která jednají o organizačních složkách. Ve skutečnosti ovšem — se zřetelem k předpokládané velikosti a úkolům koncernových podniků a koncernových účelových organizací — budou organizace, postavení a úkoly právních útvarů v těchto podnicích a účelových organizacích spíše podobné organizacím, postavení a úkolům právních útvarů ve státních hospodářských organizacích.

¹³⁾ Správnější by ovšem bývalo vedle termínů *právní odbor* a *právní oddělení* užít v Zásadách termínu *právní referát* (místo termínu podnikový právník). V podnikové organizační praxi termín *referát* označuje přesně určitý druh organizačního útvaru, stejně jako jej označují *odbor* nebo *oddělení*. Termín *podnikový právník* nezapadá do terminologické řady užívané v Zásadách a nadto je víceznačný: termínem podnikový právník jsou (a zřejmě i budou) běžně označováni *všichni* právníci právních útvarů, tedy i právníci v právních odborech a v právních odděleních. Je ovšem třeba si uvědomit, že autoři textu Zásad chtěli distancováním se od termínu *referát* zřejmě naznačit, že jediný podnikový právník má mít v organizaci shodné postavení jako vedoucí odboru nebo oddělení (že tedy nemá být tento právník zařazen do některého jiného odboru nebo oddělení, jak by to bylo logické u referátu).

referátem samostatným, nezařazeným do žádného oddělení nebo odboru. Referát je — obecně vzato — takovým útvarem, který je tvořen jediným odborným pracovníkem; i jemu však může být přidělen jeden nebo i více pracovníků pomocných.¹⁴⁾

Z ustanovení bodů 4 Zásad vyplývá, že *pracovníky právních útvarů* jsou jednak *právníci* (odborní pracovníci s příslušným právnickým vzděláním), jednak *administrativní pracovníci* (Zásady zahrnují pod společným termínem *administrativní pracovníci* jak vlastní administrativní pracovníky, tak i ostatní pomocné pracovníky, jakými jsou např. korespondentky, sekretářky nebo doručovatelky).

Do kategorie právníků patří vedoucí právního odboru, vedoucí právního oddělení i ostatní právníci těchto odborů a oddělení; patří sem pochopitelně také samostatný podnikový právník. Zásady dále nekategorizují a blíže neoznačují v právních odborech a právních odděleních jiné pracovníky, než jsou vedoucí těchto útvarů. Zásady zejména neznají kategorii právních čekatelů, obdobnou čekatelům v justičních profesích. Určitou kategorizaci právníků ovšem provádějí nebo mohou provést předpisy upravující platové poměry pracovníků toho kterého oboru (např. kategorie právníků, samostatných právníků, starších právníků apod.).

Jako *vedoucího právního útvaru* označují Zásady pracovníka, který je v čele právního odboru nebo právního oddělení. Současně však Zásady shodně stanoví (v bodech 3), že to, co platí o vedoucích právních útvarů, platí i o samostatném podnikovém právníku. Stejně tak budu užívat termínu vedoucí právního útvaru i v dalším výkladu; co bude řečeno v této souvislosti, platí i o samostatném podnikovém právníku.

IV. ORGANIZACE PRÁVNÍCH ÚTVARŮ

Již výše (v části II. v souvislosti s věcnou působností Zásad) bylo naznačeno, jak je třeba chápat termín *organizace* (organizace ve smyslu strukturálním a funkčním, nikoliv institucionálním).

Zásady neupravují organizaci právních útvarů podrobně a komplexně, ponechávající to organizačním řádům¹⁵⁾ nebo jiným organizačním předpisům a reklamující pro sebe pouze úpravu některých základních stránek organizace právních útvarů.

Jak už vyplynulo z výkladu některých základních pojmů (část III), *má být* právní agenda v organizacích, na něž se vztahují Zásady, popřípadě v jejich organizačních složkách *obstarávána právními útvary*. Z hlediska vnitřní organizace to znamená, že v těchto organizacích je zřízení právního útvaru *obligatorní*; výjimky platí *pro organizace, na něž se vztahují ZČ*

¹⁴⁾ Vzhledem k tomu, co jsem uvedl na tomto místě v textu i v poznámce 13, budu v dalším výkladu užívat tam, kde Zásady jednájí o podnikovém právníku, termínu *samostatný podnikový právník*.

¹⁵⁾ To vyplývá u státních hospodářských organizací ze spojení s § 46 odst. 2 h. z., podle něž podrobnosti o vnitřní organizaci jednotlivých státních hospodářských organizací upraví organizační řád, který vydává vedoucí organizace víceméně autonomně.

a ZS, a to v tom směru, že organizace s menším rozsahem právní agendy mohou zajistit obstarávání této agendy jinými vhodnými formami, např. právníkem přijatým do vedlejšího pracovního poměru nebo za pomoci advokátní poradny (druhá věta bodů 2 ZČ a ZS).¹⁶⁾

Zřízení právního útvaru v organizačních složkách státních hospodářských organizací je *fakultativní*. Pokud jde o organizační složky socialistických organizací, na něž se vztahují ZČ, je stanoveno výslovně, že právní útvar se tam zřizuje *v případě potřeby* (bod 1 ZČ). V organizacích, na něž se vztahují ZF a ZS, by se sice mohlo ze znění bodů 1 zdát, že zřízení právního útvaru v jejich organizačních složkách je obligatorní, avšak z bodů 9 písm. c) ZF a ZS (slova: „...závodům, v nichž není právní útvar zřízen...“) je patrné mimo jakoukoliv pochybnost, že i u těchto organizací zamýšlel zákonodárce stanovit zřízení právního útvaru v organizačních složkách jen jako *fakultativní*.

Zásady však *neurčují*, v kterých organizacích (popřípadě organizačních složkách) má být zřízen právní odbor, kde právní oddělení a kde má být právní agenda obstarávána samostatným podnikovým právníkem. Z ustanovení Zásad vyplývá pouze všeobecná směrnice, že při řešení této otázky je třeba přihlídnout k rozsahu právní agendy (body 2 Zásad), a že tam, kde rozsah této agendy je malý, má ji obstarávat samostatný podnikový právník. Vzhledem k tomu, co bylo výše uvedeno o *vzájemném vztahu pojmů odbor, oddělení a referát* (samostatný podnikový právník), lze z bodů 2 Zásad vyvodit také směrnici, že tam, kde rozsah právní agendy je větší, má ji obstarávat právní oddělení, a tam, kde jde o zvlášť velký rozsah právní agendy, má ji obstarávat právní odbor. Zásady nerozhodují a ostatně ani rozhodovat nemohou otázku, kde jsou v konkrétním případě hranice pro to nebo ono řešení. Posouzení je věcí konkrétní organizátorské práce, jejíž tíži v organizaci nesou odborní organizační pracovníci (pracovníci útvaru organizace a techniky řízení nebo jiného obdobného útvaru). Rozhodnutí ovšem je konečkonců v rukou vedoucího organizace.

Hovoří-li se v odborných kruzích hospodářských právníků o organizaci právních útvarů, zužuje se problém zpravidla — vzhledem k praktické důležitosti dále uvedených otázek — jednak na řešení otázky, *zda právní služba má být organizována podle principu funkcionálního, nebo divizionálního*,¹⁷⁾ jednak na řešení otázky, *komu mají být právní útvary podřízeny*, zda vedoucímu organizace, či zda je event. únosné jejich podřízení i jiným pracovníkům organizace (např. obchodnímu náměstkovi ředitele, vedoucímu odbytového útvaru, vedoucímu sekretariátu ředitele atd.). *Zásady na tyto otázky neodpovídají výslovnými direktivami*. Určité základní směrnice však lze ze Zásad vyčíst.

¹⁶⁾ Uvedené příklady jsou však uvedeny pouze v textu ZČ; ZS podobný příkladný výčet neobsahují.

¹⁷⁾ Tyto principy popsal a argumenty pro i proti jejich uplatnění shromáždil Petr Hájek na str. 19 a násl. své práce *Regulace právní služby v národním hospodářství*, která byla citována v poznámce 3. V praxi se však častěji hovoří o *centralizované* nebo *decentralizované* organizaci právní služby.

Pokud jde o první z uvedených otázek, dalo by se na první pohled usuzovat, že Zásady vylučují divizionální princip, když celkem apodikticky stanoví, že právní agendu obstarávají právní útvary (tomu by bylo možné rozumět: jeden právní útvar v socialistické organizaci). Nelze však přehlédnout, že pro státní hospodářské organizace Zásady výslovně připouštějí obstarávání právní agendy *také právními útvary organizačních složek*¹⁸⁾ těchto organizací (body 1 Zásad). Tím je pro celou řadu socialistických organizací předpokládána organizace právní služby podle divizionálního principu.

Zásady také nevylučují, aby právníci pracovali i v jiných útvarech podnikového ředitelství (např. v personálním útvaru, v odbytovém útvaru, v útvaru hospodářské správy atd.). Je sice pravda, že *v takových případech budou tito právníci plnit úkoly těch útvarů, v nichž pracují, ale budou je plnit nepochybně z hlediska právnícky vzdělaného pracovníka*, čímž budou vyřizovat část právních věcí. To může být pro právní útvar vítaná pomoc. I tím je ovšem funkcionální princip organizace prolomen ve prospěch principu divizionálního. Přitom je však třeba zdůraznit, že na právníky pracující v jiných než právních útvarech, *nebude se vztahovat režim Zásad*; zejména se na ně nevztahují ustanovení o postavení právních útvarů ani o úkolech těchto útvarů.

Ani druhá z výše uvedených otázek (otázka podřízenosti právního útvaru) není v Zásadách řešena výslovně. V bodech 6 je sice stanoveno, že *vedoucí právního útvaru je odborným poradcem vedoucího organizace (popřípadě — jak stanoví bod 6 ZF — vedoucího organizační složky) v právních věcech*, avšak z tohoto ustanovení *sotva lze jednoznačně vyvodit obligatorní bezprostřední podřízenost* právního útvaru vedoucímu organizace (vedoucímu organizační složky). Sotva by bylo ve formálním rozporu se zněním Zásad podřízení právního útvaru i jinému pracovníku, než je vedoucí organizace, avšak pro takový případ je třeba si uvědomit, že pak bude obtížné realizovat *smysl* výše citovaného ustanovení bodů 6 Zásad. Smysl tohoto ustanovení lze — s pomocí materiálů k Zásadám¹⁹⁾ — pravděpodobně určit tak, že má být vytvořen takový vzájemný vztah mezi vedoucí organizace a vedoucí právního útvaru, z něhož oběma vyplývají určité povinnosti, zejména povinnost vzájemné výměny informací nutných k zabezpečení socialistické zákonnosti v činnosti organizace. Prakticky to znamená, že vedoucí právního útvaru dává vedoucímu organizace návrhy na řešení nejrůznějších právních situací z hlediska správné aplikace práva a upozorňuje ho na všechna porušení právního řádu v činnosti organizace, o nichž se doví při své práci; naproti tomu vedoucí organizace musí informovat vedoucího právního útvaru o všech zamýšlených rozhodnutích nebo

¹⁸⁾ Srovnej též, co bylo o obstarávání právní agendy právními útvary organizačních složek státních hospodářských organizací uvedeno jednak v této části výše, jednak v části III.

¹⁹⁾ Viz např. materiál Státní arbitráže ČSSR z října 1972 o výzkumu postavení a úkolech podnikové právní služby statistickým dotazníkovým šetřením, zejména jeho část nazvaná Výsledky výzkumu (analýza, závěry a návrhy), str. 16 až 21.

opatřeních vedení organizace, která mohou mít právní důsledky, a radit se s ním o nich. To všechno ovšem vyžaduje *přímou pracovní vazbu* mezi vedoucím právního útvaru a vedoucím organizace bez mezičlánku dalších pracovníků; vyžaduje to, aby tok vzájemných informací, ať již písemných nebo ústních, směřoval *nejkratší cestou* a nebyl event. zdržován, „filtrován“ nebo „česán“ podpisovým nebo přidělovacím právem jiného vedoucího pracovníka nebo jakkoliv jinak. To však lze bez narušení základních organizačních principů uskutečnit *jen za předpokladu bezprostředního podřízení vedoucího právního útvaru vedoucímu organizace*.

Vezmeme-li v úvahu to, co bylo uvedeno, lze dospět k závěru, že při praktické aplikaci Zásad by měla být dána přednost takovému organizačnímu uspořádání právní služby, při němž by právní útvar byl podřízen bezprostředně vedoucímu organizace. Přitom ponechávám stranou jako sem nepatřící řadu dalších argumentů, které by takové organizační uspořádání odůvodňovaly *de lege ferenda*, které však nemají oporu ve znění Zásad.

V. ZÁKLADY POSTAVENÍ PRÁVNÍCH ÚTVARŮ

Z toho, co bylo uvedeno výše o organizaci právních útvarů (v části IV), i z úvah, které budou uvedeny dále (v částech VII a VIII), lze vyvodit základní směrnici, že právní útvary *mají být tzv. štábními útvary*, a to štábními útvary vedoucího organizace. Jaké důsledky má přiznání povahy štábního útvaru pro utváření základů postavení právních útvarů v podnikovém řídicím aparátu? Odpověď na tuto otázku předpokládá několik obecnějších úvah.

V socialistických podnicích byly obecně přijaty takové zásady organizace,²⁰⁾ z nichž vyplývá tzv. *lineárně štábní struktura*, v níž existují vedle sebe dva druhy útvarů: *útvary lineární* a *útvary štábní*.

Lineární útvary jsou takové útvary, jejichž vedoucí je podřízen podle zásad subordinaace v přímé linii vedoucímu pracovníku na vyšším stupni. Jinými slovy řečeno: soustava těchto orgánů je uspořádána vertikálně na základě organizačních vztahů nadřízenosti a podřízenosti.

Štábní útvary jsou oddělené od soustavy útvarů lineárních, majíce zvláštní postavení. Úkolem těchto útvarů je poskytovat rady, stanoviska a informace, jak má být řešena určitá odborná stránka (pro jejíž profesionální odborné vyřizování je štábní útvar zřízen) v činnosti jiných útvarů.

Existence štábních útvarů je výrazem dvou skutečností. Předně té, že určitá odborná stránka se může vyskytovat v činnosti kteréhokoliv útvaru (nebo aspoň v řadě útvarů) organizace a že přitom všechny tyto útvary nemohou být vybaveny pro její profesionální odborné vyřizování. Za druhé pak té, že žádný vedoucí pracovník nemůže být natolik univerzální,

²⁰⁾ Zde jde o organizaci ve smyslu strukturálním, tj. o rozdělení socialistické organizace do jednotlivých útvarů (správních a výkonných), jako jsou např. plánovací útvar, personální útvar, účtárna atd. nebo závod, provoz, provozovna atd.

aby mohl odpovědně řešit sám bez pomoci odborně vzdělaných specialistů všechny otázky, které spadají do jeho působnosti.

Právní útvar je v teorii organizace považován za typického reprezentanta štábních útvarů.²¹⁾ Podstatou vztahu štábních útvarů k jiným útvarům jsou nikoliv vztahy nadřízenosti a podřízenosti, ale vztahy odborné příslušnosti či metodického řízení.

Vedoucí útvarů, které jsou k jiným v takovém vztahu, nemohou těmto jiným útvarům vydávat závazné příkazy; mohou jim vydávat pouze odborná doporučení. Zastává se v podnikové organizační praxi vcelku obecně, že vedoucí útvaru, kterému bylo takové doporučení adresováno, má se jím řídit; nehodlá-li tak učinit, že je povinen vyžádat si rozhodnutí svého lineárně nadřízeného. Rozhodnutí tohoto lineárně nadřízeného je pak pro vedoucího útvaru závazné. Jestliže však tento lineárně nadřízený rozhodne v rozporu s odborným doporučením útvaru metodicky řídicího, je povinen informovat o tom vedoucího tohoto útvaru s uvedením důvodů. Jestliže vedoucí útvaru metodického řízení chce trvat na svém původním stanovisku, musí si vyžádat rozhodnutí vedoucího pracovníka, který je nejbližší společným lineárně nadřízeným jemu i tomu vedoucímu pracovníku, který výše uvedeně rozhodnutí vydal.

Z povahy právních útvarů jako útvarů štábních vyplývá pro tyto útvary úkol metodického řízení ostatních útvarů podniku, pokud jde o ty stránky jejich činnosti, které mají právní dosah. Povaha tohoto odborného řízení byla výše obecně naznačena. Zvláštní povahu má i vztah vedoucího právního útvaru k vedoucímu organizace. Zvláštnost tohoto vztahu spočívá zejména v povinnosti vedoucího organizace vyžadovat si odborná doporučení v právních věcech (viz body 6 Zásad) a případná zvýšená odpovědnost za jeho rozhodnutí, která jsou v rozporu s takovými odbornými doporučeními.²²⁾

Zásady neupravují řešení situací, kde dojde k rozporu mezi stanoviskem vedoucího právního útvaru a stanoviskem pracovníka tomuto vedoucímu nadřízeného (zpravidla vedoucího organizace, jak bylo výše uvedeno). Nebylo zejména přijato legislativní řešení obdobné tomu, které je uplatněno v právních rádech Polska, Bulharska a SSSR (tam totiž je vedoucímu právního útvaru pro takové případy uloženo informovat o rozdílných stanoviscích orgánů nadřízených socialistické organizaci). Vzhledem k tomu budou platit u nás pouze výše uvedené obecné principy, jimiž se řídí postavení štábních útvarů.

²¹⁾ Např. J. Zieleniewski uvádí v práci *Teorie organizace a řízení*, Orbis, Praha 1967: „Ředitel může závazně uložit právnímu poradci (rozuměj: podnikovému právníku – pozn. ZP) úkol, jímž se má poradce v daném okamžiku zabývat (může např. k určitému dni žádat vyjádření k dané otázce). Nemůže však uložit, jakým způsobem má být vyjádření vypracováno, ani předem rozhodnout o jeho výsledku. Není povinen přizpůsobit se vypracovanému hodnocení, je však jeho povinností hodnocení vyslechnout... Jinými slovy, právní poradce ukazuje řediteli, jak má postupovat. I když právníkův pokyn ředitele nezavazuje, ředitel se stává odpovědným za jiný postup.“ (Citováno z materiálu Státní arbitráže ČSSR, uvedeného v pozn. 19.)

²²⁾ Podrobněji o tomto vztahu viz, co bylo uvedeno v poznámce 21.

VI. KVALIFIKAČNÍ PŘEDPOKLADY PRACOVNÍKŮ PRÁVNÍCH ÚTVARŮ

Zásady neupravují *obecně* kvalifikační předpoklady pracovníků právních útvarů. Z tohoto hlediska si vůbec nevšímají kategorie jiných pracovníků, než jsou *právníci*. Pokud jde o jiné pracovníky, než jsou právníci, platí proto *obecné zásady*; kvalifikační předpoklady se řídí ustanoveními příslušných resortních předpisů o platových poměrech toho kterého oboru.

Pro kategorii právníků stanoví Zásady v podstatě shodně (na drobné formulační i věcné odchylky bude upozorněno dále) kvalifikační předpoklady v bodech 5. Podle těchto ustanovení může funkci *právníka* zastávat jen ten, kdo splňuje alternativně tyto předpoklady:

1. má úplné vysokoškolské právnické vzdělání,
2. splňuje — nemaje vzdělání uvedené sub 1 — jiné v Zásadách uvedené podmínky.

Je třeba znovu zdůraznit, že uvedené kvalifikační předpoklady stanoví Zásady pouze pro právníky *v právních útvarech*. Tato ustanovení se nevztahují na event. funkce právníků *v jiných útvarech*, jak o nich bylo pojednáno výše (v části IV). K jednotlivým z výše uvedených předpokladů v podrobnostech uvádím:

Ad 1: Předepsané vzdělání musí být *právnické*, tj. takové, jaké u nás poskytují právnické fakulty universit. Vzdělání získané na jiných fakultách nebo na vysokých školách jiného směru (např. na Vysoké škole ekonomické) neopravňuje k zastávání funkce právníka v právním útvaru. Z tohoto pravidla se nepřipouští výjimka a nikdo není oprávněn takovou výjimku povolit, ledaže by šlo o případ uvedený sub 2.

Předepsané právnické vzdělání musí být *vysokoškolské*. Nestačilo by tedy vzdělání získané absolvováním střední sociálně právní školy. Právnické vzdělání musí být také *úplné*. Podle § 13 zákona č. 19/1966 Sb., o vysokých školách, poskytuje takové vzdělání jen *řádné* studium, tj. studium zakončené *státní závěrečnou zkouškou*; dosažení titulu doktora práv (ve zkratce JUDr.), kterého se dosahuje složením rigorózní zkoušky, *není* podmínkou pro zastávání funkce právníka v právním útvaru. *Mimořádné studium* podle § 17 výše cit. zákona je studiem toliko jednotlivých předmětů a neposkytuje proto *úplné* právnické vzdělání; nemůže proto také být splněním podmínek bodu 5 Zásad a nemůže opravňovat k zastávání funkce právníka v právním útvaru.²³⁾

²³⁾ Pojednal jsem o získání Zásadami předepsaného vzdělání za účinnosti zákona č. 19/1966 Sb.; tento zákon nabyl účinnosti dnem 1. května 1966, avšak v organizacích bude řada pracovníků, kteří dokončovali právnické studium dříve. Proto uvádím orientačně, že v době od 1. září 1953 do 30. dubna 1966 je možno za splnění předepsaného předpokladu považovat získání označení *promovaný právník*, a to podle zák. č. 60/1953 Sb. a vyhl. č. 248/1953 Ú. I., event. vyhl. č. 94/1961 Sb. Absolventům právnických fakult z uvedených let mohlo být ovšem označení *promovaný právník* po 1. květnu 1966 nahrazeno titulem *doktor práv*, jestliže jim byl tento titul přiznán podle § 57 odst. 1 nebo 2 zák. č. 19/1966 Sb. U absolventů právnických fakult přede dnem 1. září 1953 by bylo třeba požadovat úspěšné složení všech tří tehdy předepsa-

Z těchto pravidel není připuštěna žádná výjimka, a to ani tehdy, kdyby předpisy o platových poměrech pracovníků toho kterého oboru výjimku event. připouštěly.

Ad 2: U těch, kteří nemají úplné vysokoškolské právnické vzdělání, vyžadují Zásady splnění těchto podmínek:

- a) že pracovník zastával funkci právníka již *předem dnem schválení*, resp. *již v době vydání* Zásad,
- b) že pracovník *má potřebné právní zkušenosti a znalosti* získané víceletou praxí.

Obě tyto podmínky musí být splněny *kumulativně*. K těmto jednotlivým podmínkám je třeba ještě podrobněji uvést:

K *písm. a)*: Podle ZF pro zastávání funkce právníka v právním útvaru je rozhodný den *schválení* Zásad, podle ZČ a ZS den *vydání* Zásad. Dnem schválení ZF je den, kdy se na těchto Zásadách usnesla vláda ČSSR, tj. den 27. září 1973. Protože podle znění bodu 5 ZF může funkci právníka v právním útvaru zastávat ten, kdo ji zastával již *předem dnem* schválení těchto zásad, znamená to, že ji může zastávat ten, kdo ji zastával již dne 26. září 1973. Dnem vydání ZČ a ZS je den, kdy tyto Zásady byly publikovány ve Sbírce zákonů. Protože podle znění bodů 5 ZČ a ZS může funkci právníka v právním útvaru zastávat ten, kdo tuto funkci zastával již *v době* vydání Zásad, znamená to, že ji může zastávat ten, kdo ji zastával již *v den*, kdy ZČ, resp. ZS byly publikovány, tj. *dne 10. června 1974*, resp. *dne 4. července 1974*.

K *písm. b)*: Tato podmínka v sobě vlastně zahrnuje dvě složky. Předně, aby pracovník *měl potřebné právní zkušenosti a znalosti*, a za druhé, aby tyto zkušenosti a znalosti *získal víceletou praxí*. Jaká má být suma právních zkušeností a znalostí, to Zásady neřeší. Posouzení a přijetí závěrů v této otázce je v podstatě na vedení socialistické organizace. Ze slova *potřebné* lze však vyčíst požadavek vzájemné relace mezi sumou zkušeností a znalostí na straně jedné a situací v konkrétní socialistické organizaci (povahou a rozsahem úkolů, které bude muset právník řešit) na straně druhé.

Potřebné právní zkušenosti a znalosti musí být získány *praxí*. Protože jde o získání zkušeností a znalostí *právnických*, musí to být *odborná praxe právní*. Otázkou je, zda taková praxe může být získána jen v právním útvaru organizace nebo také v jiném jejím útvaru, popřípadě zda může být získána v jiném orgánu (u soudu, v advokátní poradně atd.). Zdá se, že tuto otázku nelze rozhodnout jednoznačně. Jako zásada by mělo platit, že praxe má být získána v právním útvaru organizace. Jenže na tomto požadavku nebude možné vždy striktně trvat (např. tam, kde do vydání Zásad nebyl právní útvar zřízen); pak ovšem nezbude než připustit i praxi

ných státních zkoušek (historickoprávní, judiciální a státovědecké); získání akademického titulu doktora věd právních a státních (ve zkratce JUDr.) v této době není nezbytné, avšak ve většině případů bude dáno vzhledem k úpravě rigorózních zkoušek po roce 1945.

získanou v jiném útvaru organizace. Rovněž pokud jde o praxi získanou v jiných orgánech, bude třeba postupovat opatrně. Kdyby se totiž příliš obecně připustila výjimka ze zásady, že praxe má být získána *v právním útvaru organizace*, mohlo by to konec konců zcela rozmělnit smysl těch ustanovení Zásad, která jednají o kvalifikačních předpokladech pro zastávání funkce právníka v právním útvaru.

Praxe musí být v každém případě *víceletá*. Za takovou lze považovat praxi, která trvá nejméně dva roky. Považování této podmínky za splněnou při praxi *trvající méně než dva roky* by zřejmě bylo porušením Zásad. Naproti tomu nic nebrání tomu, aby vedení té které organizace event. požadovalo praxi *delší*; v jedné socialistické organizaci by však měla být požadovaná délka praxe pro všechny případy stejná.

VII. ZÁKLADNÍ PŘEDPOKLADY PRO ŘÁDNOU FUNKCI PRÁVNÍCH ÚTVARŮ

Z hlediska formování komplexního postavení právních útvarů mají zvláštní význam ustanovení Zásad o povinnostech vedoucího organizace (popřípadě i jiných pracovníků) ve vztahu k právním útvarům, jejichž cílem je zabezpečit předpoklady pro řádnou funkci těchto útvarů.²⁴⁾

Zásady neuvádějí tyto povinnosti systematicky utříděné a soustředěné na jedno místo textu, ale naopak rozptylují je a často formulují na první pohled nikoliv zcela jasně (např. povinnost personálního vybavení právních útvarů v ZF). Pokusím se proto tyto povinnosti vyhledat, soustředit a uvést do určitého systému.

Vyhledáme-li a seřadíme-li příslušná ustanovení Zásad, vidíme, že se rozestupují do tří skupin, které se od sebe odlišují bezprostředně sledovaným cílem. *Prvou skupinu* tvoří ustanovení, která mají zabezpečit *obecně dobré podmínky pro plnění úkolů právních útvarů*; povinnosti této skupiny jsou dále uvedeny pod č. 1 a 2. *Druhá skupina* zabezpečuje právním útvarům *nezbytnou pomoc od ostatních útvarů organizace a jejich spolupráci*; povinnosti této skupiny jsou uvedeny dále pod č. 3 a 4. Konečně *třetí skupina* sleduje *zabezpečení účasti právních útvarů na činnosti ostatních útvarů organizace*, pokud je to žádoucí z hlediska požadavku na zachování socialistické zákonnosti v činnosti organizace a ochrany jejích práv a právem chráněných zájmů; povinnosti této skupiny jsou dále uvedeny pod č. 5. Uvedeno souhrnně a přehledně Zásady stanoví ve prospěch právních útvarů tyto povinnosti:

²⁴⁾ Z hlediska právních útvarů budou se tyto povinnosti jevit jako *práva těchto útvarů* (i když ve skutečnosti žádný vnitropodnikový útvar nemůže být nositelem práv, dovoluji si tuto nepřesnost ve prospěch běžného způsobu vyjadřování v podnikové praxi). Podstata těchto *práv* je v tom, že vedoucí právního útvaru (a zřejmě i jiní pracovníci právního útvaru) může se dožadovat — s odvoláním na příslušná ustanovení Zásad — splnění těchto povinností u vedoucího organizace. Se zřetelem na uvozovací věty Zásad nelze pravděpodobně vyloučit ani dožadování se splnění uvedených povinností u orgánů nadřízených organizaci.

1. povinnost *personálního a materiálního vybavení*,
2. povinnost *ukládat mu úkoly takové právní povahy*,
3. povinnost *poskytovat mu spolehlivé podklady a informace*,
4. povinnost *ostatních útvarů účastnit se na přípravě a projednávání právních záležitostí*,
5. povinnost *zajistit účast právního útvaru při přípravě a projednávání opatření s právními důsledky*.

K těmto jednotlivým povinnostem lze podrobněji uvést:

Ad 1: Tato povinnost, zahrnující v sobě vlastně dvě povinnosti dílčí, totiž a) povinnost *personálního vybavení* a b) povinnost *materiálního vybavení*, není v Zásadách formulována jednotně. Důsledkem odchylek formulačních jsou i určité difference obsahové.

Povinnost potřebného *personálního vybavení* vyplývá v ZF z jejich bodu 2 (slova: „...obstarávají právní agendu právní odbory nebo právní oddělení s potřebným počtem právníků...“ — podtrhl ZP), v ZČ a ZS z jejich bodů 14 (slova: „Vedoucí organizací jsou povinni vytvořit právnímu útvaru veškeré personální... podmínky...“). Již z citovaného doslovného znění Zásad je na první pohled patrné, že formulace ZČ i ZS je širší, zahrnujíc nejen vybavení *právníky*, ale i *ostatními pracovníky* (o kategoriích pracovníků právních útvarů viz výklad v části III). Hospodářský život ovšem vyžaduje, aby i právní útvary, na něž se vztahují ZF, byly vybaveny podle potřeby i jinými pracovníky, než jsou právníci; zde však povinnost nemůže se řídit ustanovením Zásad (které postrádají příslušné ustanovení), ale bude se řídit běžnými pravidly o rozmisťování pracovníků v organizaci. To může mít event. určité praktické právní důsledky, jak bude blíže vysvětleno v části IX.

Jaké *personální vybavení* je možno považovat za odpovídající uvedenému právu právních útvarů?

Počet potřebných *právníků* bude zřejmě třeba určit s přihlédnutím k rozsahu právní agendy. To bude platit se zřetelem k ustanovení bodu 2 Zásad (slova: „...s menším rozsahem právní agendy...“) pro obor působnosti všech trojích Zásad. Do rozsahu právní agendy je nutné přitom zahrnout nejen tzv. agendu *tradiční* (tj. činnost sporovou, věci rejstříkové, správu nemovitostí) ale i agendu *netradiční*, zejména zprostředkování informace o právu ostatním pracovníkům organizace a další úkoly v oblasti právní prevence.²⁵⁾

S ustanovením o *personálním vybavení* (pokud jde o *právníky*) souvisí také ustanovení Zásad o obstarávání právní agendy samostatným *podnikovým právníkem*. I když ani zde ustanovení Zásad nejsou formulačně zcela totožná, přece jen lze konstatovat věcně shodnou tendenci: v organizacích s menším rozsahem právní agendy se nezřizují právní odbory ani právní oddělení, ale tuto agendu obstarává samostatný podnikový právník.

²⁵⁾ O rozdělení podnikové právní agendy na agendu *tradiční* a *netradiční* viz např. Ciboch, M.: Úkoly právní služby ve zdokonalené soustavě řízení. Arbitrážní praxe, VII, 1957, 7, 233–238.

Nositelům této povinnosti je primárně vedoucí organizace. Pro obor působnosti ZČ a ZS to plyne z jejich bodů 14, pro obor působnosti ZF to můžeme jen nepřímou dedukovat. I zde však můžeme touto nepřímou dedukcí dospět k závěru, že primárním nositelem uvedeného úkolu nemůže být objektivně nikdo jiný než sám vedoucí socialistické organizace. Sekundárně tuto povinnost má — jak lze vyvozovat z uvozovací věty Zásad — orgán řídící příslušnou organizaci, tedy zejména např. ministerstvo nebo jiný ústřední orgán, generální ředitelství, národní výbor atd.

Pokud jde o právní útvary organizačních složek státních hospodářských organizací, bude třeba analogicky za primárně povinného považovat vedoucí těchto organizačních složek, sekundárně pak vedoucího organizace; i zde by však v dalších stupních byly nositelem těchto povinností výše uvedené orgány nadřazené dotčené socialistické organizaci.

Jednáme-li o personálním vybavení právních útvarů *právníky*, je třeba zmínit se také ještě o ustanovení bodů 14 ZČ a ZS, podle nichž jsou vedoucí organizací povinni „...zajistit též platové ohodnocení pracovníků právních útvarů odpovídající novým úkolům a postavení těchto útvarů“ (ZF podobné ustanovení neobsahuje). Tento pokyn může být ovšem realizován jen v mezích daných předpisy o platových poměrech pracovníků příslušného odvětví. Nedává tedy vedoucím organizací všeobecnou možnost upravit výši platů právníků bez zřetele k těmto platovým předpisům. Proto je jeho praktický význam problematický.

Pokud jde o stanovení potřebného počtu jiných pracovníků než jsou právníci, bude třeba v organizaci aplikovat obecné zásady, neboť ani ZČ a ZS nemají v tomto směru žádná ustanovení, ač jinak — jak již bylo uvedeno — vztahují povinnost personálního vybavení *i na tuto kategorii* pracovníků. Aplikace obecných zásad v podstatě znamená, že o rozsahu personálního vybavení právního útvaru rozhoduje konec konců vedoucí socialistické organizace (vedoucí organizační složky) s přihlédnutím k celkové situaci v pracovních silách a k vzájemnému poměru potřeby pracovníků v jednotlivých útvarech. Při určení potřeby těchto jiných pracovníků než jsou právníci pro právní útvar bude třeba přihlídnout také k odborné náročnosti práce v tomto útvaru.

Povinnost potřebného *materiálního* vybavení právních útvarů vyplývá z ustanovení bodů 14 Zásad. V ZF je však toto ustanovení opět obsahově užší než v ZČ a ZS, neboť akcentuje *jen* vybavení právních útvarů *odbornými pomůckami*. Odbornými pomůckami jsou zejména příslušné *publikační orgány* (Sbírka zákonů, Ústřední věstníky, věstníky jednotlivých ústředních orgánů, Sbírky instrukcí pro národní výbory atp.) a dále *odborná právnícká literatura* knižní i časopisecká. Naproti tomu podle ZČ a ZS je třeba do materiálního vybavení právních útvarů zahrnout materiální vybavení komplexně, tedy např. též vybavení kancelářským nábytkem, psacími stroji, kancelářskými potřebami. apod.

Diskusní může být otázka, zda slovy „vybavení potřebnými pomůckami“ a „vytvoření veškerých materiálních podmínek“ je třeba rozumět *přidělení* jednotlivých předmětů přímo právnímu útvaru, tak aby tam byly trvale

uloženy, nebo zda vyhovuje Zásadám i řešení jiné (např. trvalé uložení pomůcek v podnikové knihovně s možností vypůjčení pracovníky právního útvaru). Tuto otázku bude samozřejmě nutno řešit podle okolností toho kterého případu s přihlédnutím k praktickým potřebám právního útvaru. Pomůcky, kterých je třeba v každodenní práci právního útvaru (např. Sbírka zákonů, věstníky, časopisecká právnícká literatura se zaměřením na potřeby hospodářského života jako jsou např. časopisy Hospodářské právo nebo Arbitrážní praxe, Podniková organizace apod.), musí být uloženy v právním útvaru; naproti tomu u předmětů, kterých není trvale třeba v každodenní práci (jak je tomu např. u některých titulů teoretické knižní literatury), nemělo by být námitek proti event. uložení v knihovně, ovšem s možností kdykoliv jich použít pro práci právního útvaru (přednostní vypůjční právo). Jen takový výklad by — podle mého názoru — byl adekvátní formulaci i účelu sledovanému Zásadami.

Nositel povinnosti ve vztahu k právnímu útvaru je vedoucí organizace (vedoucí organizační složky). I zde ovšem bude sekundárně nositelem této povinnosti nadřízený orgán, jak o tom byla řeč výše v souvislosti s personálním vybavením. Rovněž to, co bylo výše ve stejné souvislosti uvedeno o nositelích povinnosti v organizačních složkách státních hospodářských organizací, platí i zde.

Ad 2: Tato povinnost je pro praxi velmi důležitá. Zabezpečuje právním útvarům možnost využívat vlastní kapacity výlučně k plnění těch úkolů, pro jejichž plnění byly vytvořeny. Při praktické aplikaci však budou zřejmě vznikat některé problémy.

Je zde především otázka rozdílné formulace Zásad. Ustanovení bodů 13 ZČ a ZS totiž za konstatování, že právním útvarům mohou být ukládány jen úkoly právní povahy, obsahuje ještě dovětek „*v rámci těchto zásad a činnosti organizace*“. Je nutno ptát se, jaký věcný význam má tento dovětek. Především co znamenají slova „*v rámci těchto zásad*“? Při čtení Zásad nás nemůže pravděpodobně napadnout jiná vazba, než vazba na ustanovení o úkolech právních útvarů (body 9 až 11). Jenže výčet úkolů v Zásadách není *taxativní*; podrobnější vymezení má obsahovat organizační řád, tedy organizační předpis vydávaný víceméně autonomně socialistickou organizací (srovnej § 46 odst. 2 h. z.). Pak ovšem uvedená slova Zásad ztrácejí podstatnější význam. A domnívám se, že podobně je tomu i se slovy „*v rámci činnosti organizace*“. Je sice jasné, kam tímto ustanovením mířili autoři textu (chtěli zdůraznit, že pracovníci právních útvarů nemají být zatěžováni vyřizováním osobních záležitostí vedoucích pracovníků), avšak — objektivně konstatováno — je přece úplně samozřejmé, že *pracovní* úkoly kteréhokoliv pracovníka se mohou pohybovat jen „*v rámci činnosti organizace*“, jinak by *nešlo* vůbec o pracovní úkoly. A tak dospívám k závěru, že v uvedeném směru není mezi ZF na jedné straně a ZČ a ZS na straně druhé věcného rozdílu. Co platí pro obor působnosti ZČ a ZS podle uvedeného dovětku, platí pro obor působnosti ZF na základě uvedeného výkladu.

Druhý problém, který vzniká v souvislosti s praktickou aplikací těchto

ustanovení Zásad, je však obtížnější. Smyslem citovaných ustanovení je chránit právní útvary před povinností vyřizovat úkoly *neprávní povahy*. Vylučují tedy tato ustanovení některé činnosti z působnosti právních útvarů. Jenže určení *těchto* některých činností není v praxi ani zdaleka jednoznačné. Je sice pravda, že u některých činností nebudeme na rozpacích a budeme je považovat za činnosti *neprávní povahy*. Sem patří např. odborné činnosti při řízení výroby, v oblasti technického rozvoje apod. Avšak v podnikové praxi existuje řada *odborných* činností, při jejichž výkonu se uplatňuje *také* určitý právní aspekt. Tak je tomu např. u činností obchodních, finančních, mzdových, hospodářské správy apod. A právě u těchto činností, resp. u jednotlivých úkolů, které z nich vyplývají, bude mnohdy sporné, zda je máme nebo nemáme považovat za úkoly právní povahy. Přitom při rozhodování této otázky nemůžeme se nekriticky opřít ani o faktické poměry v podnicích, o tradiční vymezení rozsahu právní služby. Mnohde totiž — z nejrůznějších příčin — ustálilo se vyřizování některých typicky *neprávních* úkolů v právních útvarech (např. vyřizování některých sekretářských prací, jako je pořizování zápisů z porad vedení socialistické organizace apod., úkolů hospodářské správy, jakými jsou např. jednání související s dočasným užíváním majetku, věci investičních, jakými je např. problematika výkupu nemovitostí, apod.).²⁶⁾ Domnívám se sice, že *zásadně* by takové činnosti s určitými dílčími právními aspekty neměly být přenášeny na právní útvary, avšak konkrétní rozhodnutí je možné v každém jednotlivém případě jen na základě důsledného zvážení všech okolností, zejména zvážení podílu jednotlivých složek na plnění takového úkolu. Je asi z druhé strany nepochybné, že by nebylo správné vylučovat právní útvar z účasti na uzavírání smluv o převodu vlastnictví k nemovitostem nebo uzavírání smluv o dočasném užívání majetku.

Zásady neurčují, kdo je nositelem této povinnosti. Z povahy věci ovšem plyne, že to může být pouze takový pracovník organizace, který je oprávněn dávat právnímu útvaru pracovní příkazy, tedy takový pracovník, který je právnímu útvaru *bezprostředně nadřízen* (jak bylo vysvětleno v předchozích výkladech — viz část IV — měl by to být *zásadně* vedoucí organizace). *Ostatní* pracovníci totiž právnímu útvaru vůbec nemohou dávat pracovní příkazy a tudíž mu nemohou ani ukládat úkoly *neprávní povahy*. Kdyby tak takový pracovník učinil, bylo by to porušení zásady jediného odpovědného vedoucího, tedy jedné z hlavních zásad podnikové organizace. Stalo-li by se tak přesto, odmítne vedoucí právního útvaru převzetí takového úkolu. Z důvodu opatrnosti lze ovšem doporučit, aby na případ, kde vedoucí právního útvaru odmítl převzít takto *neprávem* uložený úkol, byl neprodleně upozorněn příslušný *bezprostředně nadřízený* vedoucí, tedy zpravidla vedoucí organizace.

Sekundárním nositelem příslušné povinnosti bude i zde orgán nadřízený socialistické organizaci, jak o tom byla řeč ad 1. Takový nadřízený orgán je povinen zabezpečit dodržování Zásad a tudíž také vhodným způsobem

²⁶⁾ Srovnej např. materiál Státní arbitráže ČSSR citovaný v poznámce 19.

zasáhnout tam, kde by právním útvarům byly ukládány úkoly neprávní povahy.

Ad 3: Podle první části bodů 12 Zásad (drobný rozdíl mezi formulací těchto ustanovení v jednotlivých Zásadách nemá v tomto případě žádný obsahový význam) mají ostatní útvary povinnost poskytovat právním útvarům *spolehlivé podklady a informace*. *Podklady* v tomto smyslu bude třeba rozumět jednak *písemnosti* (např. písemné potvrzení o odstranění vad, hospodářská smlouva, zápis o tzv. smířcím jednání, faktura, převodní příkaz apod.), jednak jiné *předměty* (např. vzorky), na základě nichž má být proveden nějaký výkon právní služby (např. připraveno vyjádření k arbitrážní žádosti, vypracována arbitrážní žádost, zpracováno souhrnné stanovisko pro vedení socialistické organizace atd.). Pokud jde o *informace*, bude třeba pro účel aplikace daného ustanovení Zásad tento pojem chápat konkrétněji, než to činí obecně přijímané definice.²⁷⁾ Za informaci ve smyslu Zásad bude třeba považovat jakýkoliv údaj, zprostředkovaný tím či oním způsobem (písemně, ústně, telefonicky atd.), o nějakých skutečnostech týkajících se především činnosti příslušného útvaru organizace nebo její organizační složky.

Povinnost se týká poskytování podkladů a informací ne jakýchkoliv, ale *spolehlivých*. Není bez praktického významu určit, co je třeba považovat za podklady a informace spolehlivé. Je zřejmé, že nelze požadovat spolehlivost absolutní, spočívající v *naprosté objektivní pravdivosti* podkladů a informací. Jde o to, aby *právnímu útvaru nebyly předkládány podklady a informace zaviněně nepravdivé*. Tomuto požadavku by odporovalo např. úmyslné zkreslování nebo zatajování skutečností; odporovalo by mu také uvedení nepravdivých skutečností nebo neuvedení skutečností v důsledku *nedbalosti* pracovníka uvádějícího (neuvádějícího) uvedené skutečnosti, popřípadě v důsledku nedbalosti jeho vedoucího. Nedbalost bude přitom třeba posuzovat z hlediska objektivního; bude zejména třeba přihlížet k tomu, co pracovník *měl vědět* jako reprezentant určité profese, popřípadě určité funkce.

Body 12 Zásad označují za nositele povinnosti odpovídající právu právních útvarů na spolehlivé podklady a informace všechny ostatní útvary (ZF jednají o „organizačních útvarech organizace“, ZČ a ZS o „ostatních útvarech organizace“). I když v této souvislosti Zásady nejednají — jak to činí na jiných místech — též o útvarech organizačních složek, nelze pochybovat o tom, že se to týká i jich; ostatně i organizační útvary v organizačních složkách jsou koneckonců také útvary socialistické organizace.

Protože podle mínění, které je u nás celkem obecně přijímáno, nelze útvary socialistické organizace považovat za právní subjekty, domnívám se, že za skutečné nositele uvedené povinnosti je třeba považovat *vedoucí*

²⁷⁾ Pojem informace je obecně nejdokonaleji propracován kybernetikou a vědami příbuznými. V Příručním slovníku naučném, II. díl, NČSAV, Praha 1964, uvádí se na str. 264 s odkazem na kybernetiku v podstatě to, že informací ve smyslu obecném je poučení o něčem, sloužící vzájemnému styku živých i neživých systémů přírody.

pracovníky všech ostatních útvarů, a dále i ostatní pracovníky těchto útvarů, a to každého podle rozsahu jeho působnosti.

Pro úplnost připomínám, že povinnost poskytovat spolehlivé podklady nebo informace je omezena *na úsek činnosti* těch útvarů, které podklady nebo informace poskytují (srovnej doslovné znění bodů 12 Zásad).

Formálně bude i zde — podobně jako to bylo uvedeno ad 1 — platit, že ve vyšším stupni jsou nositelem uvedené povinnosti vedoucí organizace a dále pak orgány řídící socialistickou organizací. Realizace této povinnosti však u těchto vyšších orgánů je problematická. Mohou sice prosadit *poskytnutí* podkladů nebo informací, sotva však mohou samy zabezpečit, aby tyto podklady nebo informace byly *spolehlivé*. K tomu by bylo třeba přihlédnout v případě posuzování odpovědnosti za nesplnění této povinnosti.

Ad 4: Povinnost ostatních útvarů účastnit se na přípravě a projednávání právních záležitostí vyplývá z ustanovení druhé části bodů 12 Zásad (drobná formulační odchylka v ZS může mít sotva nějaký věcný význam).

O vymezení pojmu *právní záležitosti* jsem se již zmínil výše (viz část III). Avšak potřeby aplikace Zásad v souladu se sledovaným cílem vyžadují podstatné doplnění toho, co bylo uvedeno. V zásadě by bylo sice možné termín *právní záležitosti* chápat jako obsahově shodný s termínem *úkoly právní povahy*, jak o něm bylo pojednáno výše sub 2. Domnívám se však, že v souvislostech, v nichž je termínu *právní záležitosti* užito v bodech 12 Zásad, je třeba tento termín chápat širě, totiž jako *veškeré záležitosti vyřizované právním útvarem*, tedy podle okolností event. i jako úkoly, o jejichž právní povaze mohou být spory nebo jejichž povaha evidentně není právní, jestliže jejich vyřízení bylo přesto — v rozporu s direktivou Zásad — uloženo právnímu útvaru. Domnívám se, že jen při tomto výkladu lze zabezpečit aplikaci Zásad v plném souladu se sledovaným cílem, jímž zde nepochybně bylo zajistit právnímu útvaru plnou podporu a pomoc ze strany ostatních útvarů. Při jiném (užším) výkladu by totiž právní útvary byly ochuzeny o pomoc právě v těch případech, kde — jak lze předpokládat — budou pomoc právě nejnaléhavěji potřebovat.

O nositelích povinnosti zde platí totéž, co bylo uvedeno sub 3.

Ad 5: Tato povinnost vyplývá z ustanovení bodů 7 Zásad. Zásady jsou v tomto ustanovení formulovány s určitými menšími odchylkami, o nichž bude ještě dále pojednáno. Tato povinnost v sobě zahrnuje dvě povinnosti dílčí, totiž a) povinnost *vyžadovat od právního útvaru stanovisko ke každému rozhodnutí nebo opatření*, a b) povinnosti, *aby v případě potřeby byl jeho vedoucí přizván v této souvislosti k jednání orgánů organizace*.

Pokud jde o *dílčí povinnost uvedenou pod písm. a)*, je třeba pozastavit se především u termínů *rozhodnutí a opatření*. Tyto termíny mají v právní vědě vcelku ustálený význam.²⁸⁾ Z hlediska potřeb výkladu Zásad však

²⁸⁾ Srovnej např. příslušná hesla v Právnickém slovníku, 2 díly, Orbis, Praha 1972, 1103 stran. Tam na str. 728 se uvádí, že *rozhodnutím* se rozumí výrok příslušného orgánu, kterým se zakládá, mění nebo ruší, event. zjišťuje určitý společenský vztah. Naproti tomu *opatření* — podle textu téhož slovníku na str. 532 — je označení pro

bude třeba tento význam modifikovat. Je tomu tak zejména proto, že jsou užívány nikoliv v souvislosti s orgány nadanými pravomocí,²⁹⁾ nýbrž v souvislosti s orgány podnikovými, jimž se zásadně pravomoc nepřiznává. Budeme pravděpodobně nejbližše pravdě i záměrům zákonodárce, jestliže za rozhodnutí budeme považovat jakékoliv akty podnikových orgánů, které mají *konkrétní* povahu (např. reklamace, odvolávka, smlouva nebo příkaz ředitele), kdežto za *opatření* akty povahy *normativní* (např. organizační řád, podpisový regulativ, technologické postupy nebo spisový řád).

Zásady zdůrazňují, že tato dílčí povinnost se vztahuje toliko na rozhodnutí nebo opatření, která mohou mít závažnější právní důsledky pro organizaci. Otázku, zda jde o rozhodnutí nebo opatření, které může mít takové důsledky, je třeba posuzovat objektivně. Lze přihlížet pouze k typickým důsledkům toho kterého rozhodnutí nebo opatření.

Ustanovení bodů 7 ZČ a ZS svou formulací sledují důsledněji zabezpečení podmínek pro správné plnění úkolů právními útvary. Stanoví totiž — na rozdíl od ZF — že stanovisko právního útvaru musí být vyžádáno *včas*. I když nelze samozřejmě praktický význam tohoto ustanovení přeceňovat, přece jen z něj jasné vyplývá direktiva, aby si útvary vyžadovaly stanovisko právního útvaru v takovém předstihu, kdy se zřetelem ke všem okolnostem případu může mít toto stanovisko právního útvaru pro chování organizace ještě nějaký praktický význam (aby se nevyžadovalo stanovisko *post festum*, kdy stejně již nelze na věci nic měnit).

Dílčí povinnost uvedená výše pod písm. b) v sobě zahrnuje vlastně dva praktické aspekty. Vyplývá z ní předně to, že právní útvar *se může (svými pracovníky) zúčastnit* přípravy a projednávání rozhodnutí nebo opatření mimo právní útvar, a za druhé zabezpečuje právnímu útvaru (v osobě jeho vedoucího) reálný předpoklad takové účasti tím, že *musí být k přípravě a k projednávání přizván*.

Řečeno slovy Zásad, tato povinnost zabezpečuje právnímu útvaru možnost účasti na jednání *orgánů organizace*. Bylo by však neadekvátní cílům sledovaným Zásadami vykládat termín *orgány organizace* v souladu s tím významem, který tomuto termínu dává ustanovení § 20 a 21 h. z. Takový výklad by zužoval právo právních útvarů pouze na účast při jednání těch kolektivů nebo jednotlivců, kteří mají jednatelské oprávnění jménem organizace. V tomto případě je však třeba termín *orgány organizace* vykládat co nejširše; budou jimi (podle citovaného ustanovení) nejen orgány *podle hospodářského zákoníku*, ale i orgány *podle běžné organizační terminologie* (včetně orgánů poradních a pomocných) a dokonce také všechny *správní útvary* (např. plánovací oddělení, odbytové oddělení) a *výkonné jednotky* (provozovny, střediska atd.).

Za nositele této povinnosti označují Zásady *vedoucího organizace*. Usta-

různé jiné kroky orgánů, jejichž intenzita i právní síla jsou různé, nedosahují však oněch, které se přiznávají rozhodnutím.

²⁹⁾ Pravomocí v obecném smyslu se rozumí způsobilost vydávat právní akty podložené státní autoritou, jako je tomu např. u orgánů státní arbitráže, soudů, národních výborů nebo jiných orgánů státní správy.

novení bodu 7 ZF — na rozdíl od ZČ a ZS, které obdobné ustanovení postrádají — uvádí v této souvislosti také vedoucího organizační složky. Tyto formulační difference neznamenají také diferenci věcnou. Jestliže totiž ZČ a ZS (body 1) připouštějí v případě potřeby obstarávání právní agendy právními útvary organizačních složek, pak nepochybně v těchto případech bude nositelem příslušné povinnosti v prvním stupni vedoucí této organizační složky; v konečném stupni, na úrovni organizace, bude ovšem i zde nositelem povinnosti vedoucí organizace.

O povinnosti orgánů řídících socialistickou organizaci bude i zde platit přiměřeně to, co bylo uvedeno výše ad 1.

VIII. ÚKOLY PRÁVNÍCH ÚTVARŮ

Zásady stanoví úkoly právních útvarů jen rámcově. Podrobnější vymezení ponechávají organizačním řádům, v nichž mají být též upraveny vztahy právního útvaru k event. právním útvarům v organizačních složkách státní hospodářské organizace (poslední odstavec bodů 9 Zásad).

Ustanovení organizačních řádů ovšem musí vycházet z úkolů právních útvarů stanovených rámcově Zásadami a mohou je *pouze rozvíjet, nikoliv negovat*.

Povinnost zabezpečit vydání organizačního řádu i soulad tohoto řádu se Zásadami stíhá v socialistické organizaci vedoucí organizace. Dokud není v socialistické organizaci organizační řád vydán nebo pokud vydaný organizační řád není v souladu se Zásadami, uplatní se ustanovení Zásad o úkolech právních útvarů *přímo*. To sice není stanoveno v Zásadách výslovně, ale vyplývá to z obecných pravidel pro aplikaci právních předpisů.

Úkoly právních útvarů však nelze hledat jen v ustanoveních Zásad, která jsou tak výslovně nazvána. K takovým ustanovením je třeba přiřadit ještě také ustanovení o povinnostech vedoucích právních útvarů.

Podle bodů 8 Zásad má vedoucí právního útvaru

1. povinnost *signalizační*,
2. povinnost *navrhovací*.

Ad 1: Tato povinnost vyplývá z první části bodů 8 Zásad. Zásady jsou v tomto směru formulovány jednotně.

Signalizační povinnost právního útvaru je v Zásadách formulována jako *povinnost vedoucího právního útvaru upozorňovat vedoucího organizace na všechny závažnější porušení právního řádu*; týká se pouze porušení, která vedoucí právního útvaru *zjistil při své práci*. Z uvedených formulací je patrné, že tato povinnost se *netýká* porušení *banálních*. V těch případech může být zpravidla náprava zabezpečena, aniž bylo třeba obtěžovat věci vedoucího organizace.

Tato povinnost je sice formulována jako povinnost vedoucího právního útvaru ve vztahu k vedoucímu organizace. Použitím obecných zásad lze však tuto povinnost konstruovat i pro všechny právníky právních útvarů ve vztahu k vedoucímu právního útvaru.

Povinnost zásadně směřuje vůči vedoucímu organizace. Z celkového po-

jetí Zásad lze ovšem vyvodit, že vedoucí právních útvarů *organizačních složek* státních hospodářských organizací mají tuto povinnost vůči vedoucímu *organizační složky*.

Ad 2: Tato povinnost vyplývá z druhé části ustanovení bodů 3 Zásad. Je rovněž formulována v Zásadách shodně. Je povinností navrhnout opatření k odstranění protiprávního stavu. Podobně jako tomu bylo výše ad 1, stihá tato povinnost podle ustanovení Zásad vedoucího právního útvaru a směřuje vůči vedoucímu organizace. To, co bylo uvedeno výše ad 1 o ostatních právnících právního útvaru a o vedoucích právních útvarů v organizačních složkách státních hospodářských organizací, platí také zde.

Formulace rámcově stanovených úkolů právních útvarů v bodech 9, 10 a 11 není v Zásadách shodná; drobné formulační odchylky, o nichž se ještě zmíním, nemají však v tomto případě — po mém soudu — věcný dosah.

Citovaná ustanovení Zásad nerozlišují *úkoly a metody* právních útvarů, zahrnující obojí pod společné nadpisy „Úkoly právních útvarů v podnicích“ (popř. „Úkoly právních útvarů v organizacích“) a „Úkoly právních útvarů nadřízených orgánů“. Důsledkem této okolnosti pak je vzájemné překrývání obsahu jednotlivých položek výčtu. Protože však přesné oddělení rozsahu pojmů *úkoly a metody* je obtížné, přidržím se i já v dalších úvahách koncepce přijaté v tomto směru Zásadami.

Ustanovení bodu 10 písm. b) ZF a závěru bodů 10 ZČ i ZS svěřují *statutům* (rozuměj statutům vydaným podle nař. vl. ČSSR č. 91/1974 Sb., o organizaci výrobních hospodářských jednotek a o jejich statutech) nebo *jiné obdobné úpravě* podrobnější vymezení vztahů právních útvarů generálního či oborového ředitelství³⁰⁾ a obdobných řídicích orgánů k právním útvarům podřízených organizací. Orgány obdobnými generálnímu nebo oborovému ředitelství je třeba rozumět zejména národní výbory řídicí státní hospodářské organizace ve vztahu k těmto organizacím a krajské zemědělské správy ve vztahu k okresním zemědělským správám.

Úkoly právních útvarů stanovené Zásadami lze shrnout tak, že úkolem těchto útvarů je

1. *zabezpečování socialistické zákonnosti* v činnosti organizace,
2. *zajišťování ochrany celospolečenských zájmů a ochrany práv a právem chráněných zájmů organizace,*
3. *jednání jménem organizace* v právních záležitostech před státními orgány nebo orgány rozhodčími,

³⁰⁾ Zásady jednají sice pouze o statutech trustů podniků, avšak ZF odkazují v této souvislosti na § 8 vl. nař. č. 132/1965 Sb. Toto ustanovení je nyní nahrazeno ustanovením § 13 nař. vl. ČSSR č. 91/1974 Sb., které se vztahuje nejen na trusty podniků, ale také na oborové podniky s přidruženými organizacemi a na koncerny. Na tyto organizační typy výrobních hospodářských jednotek je třeba také ustanovení bodu 10 písm. b) vztáhnout, s tím ovšem rozdílem, že v případě koncernu půjde o to, jakým způsobem se právní útvar koncernu podílí na rozhodování hospodářských sporů mezi koncernovými podniky a koncernovými účelovými organizacemi uvnitř koncernu (§ 10 odst. 2 cit. nař. vl. ČSSR).

4. poskytování právních porad a informací o právně významných aktech,
5. účast na přípravě právně významných dokumentů,
6. zaujímání stanovisek k pracovněprávním opatřením a k návrhům na podání trestních oznámení,
7. provádění, event. zabezpečování instruktáží a seminářů k právní problematice.

K takto vymezeným úkolům právních útvarů organizací připojují body 10 Zásad ještě další úkoly, které — vedle úkolů již uvedených — mají navíc plnit útvary generálních nebo oborových ředitelství, popř. právní útvary obdobných řídicích orgánů ve vztahu k právním útvarům v organizacích těmto orgánům podřízených; jde o tyto úkoly:

8. metodické řízení právních útvarů v podřízených organizacích,
9. účast na předběžném projednávání rozporů mezi organizacemi.

K jednotlivým úkolům právních útvarů je třeba v podrobnostech uvést:

Ad 1: Zachovávaní socialistické zákonitosti, které v socialistických organizacích podnikového typu zahrnuje nejen přesné dodržování zákonů a jiných právních předpisů, ale i dodržování a plnění pokynů a příkazů daných řídicími články nadpodnikového i podnikového stupně a dodržování technologických předpisů a technických norem, je zajisté jednou ze základních povinností vedoucího organizace. Podmínkou řádného plnění tohoto úkolu je ovšem použití odborných právnických metod, což předpokládá odbornou kvalifikaci a rozsáhlou odbornou právní činnost spojenou se soustavným doplňováním právních znalostí. Proto je tento úkol uložen jako první bodem 9 písm. a) první část Zásad také právním útvarům organizací.

Podle direktivy vydané v Zásadách mají právní útvary sledovat zabezpečování socialistické zákonitosti v činnosti organizace, a to se zaměřením na *právní prevenci*. To neznamená, že by se právní útvary měly zaměřit jen na prevenci. Uvedený úkol platí v plném rozsahu. Právní útvary musí — jak už bylo uvedeno v souvislosti s povinností právních útvarů — nejen odhalovat případy, kde došlo v činnosti organizace k porušení socialistické zákonitosti, a starat se o nápravu, ale zejména též musí pečovat o to, aby k takovým porušením vůbec nedocházelo. Prostředky k dosažení tohoto cíle mohou být různé; půjde však zhruba o dva základní směry činnosti: a) účast při přípravě právně významných dokumentů v organizaci a b) podávání právních porad a informací o právně významných aktech.

Ad 2: Ustanovení druhé části bodů 9 písm. a) Zásad je výrazem dvojakého postavení právních útvarů organizací, které jim Zásady přisuzují. Podle Zásad jsou tyto útvary jednak *ochráncem celospolečenských zájmů*, jednak *ochráncem práv a právem chráněných zájmů organizace*. Bylo již víckrát v minulosti ukázáno, jakou problematiku taková koncepce postavení právních útvarů s sebou přináší (možné zájmové střety). Není proto nutné znovu se tím zde zabývat.

Citovaná ustanovení Zásad ukládají právním útvarům využívat ke splnění tohoto úkolu právních prostředků. Právními prostředky budou zvláště

domáhání se ochrany před příslušnými orgány, zejména před orgány hospodářské arbitráže nebo soudy, ale také např. dožadování se zásahu nebo jiné činnosti orgánů Sboru národní bezpečnosti.

Ad 3: Ustanovení bodů 9 písm. b) Zásad se formulačně rozcházejí; ZF a ZS uvádějí *zastupování* organizace, ZČ *jednání z pověření* organizace. Mohlo by se zdát, že zákonodárce zamýšlel vyjádřit v ZF a ZS skutečnost, že právní útvary vystupují před státními orgány jako zástupci organizace ve smyslu § 22 h. z., kdežto v ZČ že chtěl vyjádřit skutečnost, že tyto útvary jsou orgány organizace ve smyslu § 21 h. z. Takový výklad by však sotva obstál. *Především*: právní útvar nemůže být zástupcem organizace; tím totiž může být jen občan nebo organizace, to jest subjekt, který může podle našeho právního řádu vlastním jménem vystupovat do právních vztahů, tedy má přiznánu právní subjektivitu. To — podle obecně přijímaného názoru — jednotlivé útvary socialistických organizací nesplňují. *Za druhé*: orgánem socialistické organizace může být toliko pracovník nebo člen organizace, nikoliv tedy její jednotlivý útvar; je-li pracovník (člen) orgánem organizace podle § 21 h. z., pak nepotřebuje k právnímu jednání jménem organizace žádné pověření. Rozsah jeho oprávnění jednat jménem organizace vyplývá z ustanovení hospodářského zákoníku, popřípadě — v rozsahu v zákoníku vymezeném — z organizačních předpisů nebo z obvyklosti v hospodářském styku. Z uvedeného — domnívám se — lze vyvodit, že zákonodárce *vůbec nezamýšlel* ustanovením bodů 9 písm. b) řešit *právní formu* jednání jménem socialistické organizace, ale že chtěl pouze akcentovat povinnost vedoucího i ostatních pracovníků právních útvarů takovou činnost vykonávat, a to bez ohledu na to, zda se tak děje na základě § 21 nebo 22 h. z., tedy bez ohledu na to, zda pracovník právního útvaru jedná jako jiný než statutární orgán socialistické organizace nebo jako její zástupce. Přitom volbu vhodné formy tohoto jednání ponechal vedení socialistické organizace s přihlédnutím k povaze toho kterého případu a potřebám praxe. Slovo *pověření* v ZČ lze pak vykládat široce v tom smyslu, že znamená vymezení rozsahu oprávnění jednat jménem socialistické organizace, a to bez ohledu na to, zda se tak stane v příslušném organizačním předpise nebo v plné moci.

Ad 4: Vedle právních porad uvádí ustanovení bodů 9 písm. c) Zásad též konzultace; rozlišení porad a konzultací nemá však pravděpodobně žádný praktický význam.

Povinnost poskytování právních porad a informací se týká podle doslovného znění Zásad *právně významných aktů*. Pod tímto pojmem bude třeba rozumět především všechny akty právní, a to jak normativní, tak i konkrétní, což vyplývá z příkladů v Zásadách uvedených (slova: právní předpisy, arbitrážní a soudní rozhodnutí). Jestliže zásady použily nikoliv termínu *právní akty*, který má ve vědách o státu a právu přesný obsah, ale termínu *právně významné akty*, je z toho nutně třeba usuzovat, že zákonodárce zamýšlel postihnout ještě další akty, které sice nelze považovat za akty právní, které však přesto mají nějaký význam z hlediska práva. Nepochybně sem budou patřit zejména též např. právní úkony (jakými

jsou návrh smlouvy, reklamace, oznámení o nemožnosti plnění apod.) nebo příkazy ředitele.

Právní útvary poskytují právní porady a informace *jiným* útvarům organizace, čítajíc v to i *útvary v organizačních složkách*, v nichž není právní útvar zřízen.

Zásady zdůrazňují, že právní porady a informace se poskytují *jen ve věcech týkajících se činnosti organizace*. Tím je zdůrazněno, že úkolem právních útvarů není poskytování porad a informací pracovníkům organizací jako takovým. To je úkolem advokátů. Uvedené ustanovení ovšem nebrání, aby pracovník právního útvaru poskytl v tom kterém případě svému spolupracovníku povšechné informace o právu.

Ad 5: Zásady ukládají právním útvarům účast na přípravě právně významných dokumentů. Podobně jako v případě předchozího úkolu jednají i zde Zásady nikoliv o *právních* dokumentech, ale o *právně významných* dokumentech. Také zde tím měl být postižen širší okruh dokumentů, než jsou dokumenty právní.

Z příkladů uvedených v bodech 9 písm. d) Zásad je patrné, že úkol se týká jak dokumentů normativní povahy (organizační řády a jiná podobná vnitropodniková opatření), tak i dokumentů individuálních (důležité smlouvy apod.). Pokud jde o smlouvy, zdůrazňují Zásady, že úkol právních útvarů se týká jen smluv důležitých. Vychází tím zřejmě vstříc běžné podnikové praxi, kde řada typických nebo méně důležitých smluv se připravuje přímo v některých jiných útvarech (např. běžné smlouvy o užívání nebytových místností se připravují přímo v útvaru hospodářské správy). Není důvodu cokoliv na této praxi měnit.

Úkol právních útvarů se týká nejen přípravy, ale též projednávání. Tím má být zřejmě zdůrazněno, že účast právního útvaru se vztahuje na všechny fáze přípravy, tedy včetně projednávání, a to jak uvnitř organizace, tak event. i s jinými organizacemi.

Ad 6: Formulace úkolu právních útvarů podle bodů 9 písm. e) vychází zřejmě z předpokladu, že pracovněprávní otázky se řeší a trestní oznámení vypracovávají primárně v jiných útvarech. Právní útvary pouze k nim zaujímají stanovisko. Z pracovněprávních otázek, jichž se tento úkol týká, Zásady uvádějí, ovšem pouze příkladmo, tyto:

- a) návrhy na uplatnění hmotné odpovědnosti vůči pracovníkům socialistické organizace,
- b) návrhy na uložení kárných opatření,
- c) návrhy na rozvázání pracovního poměru okamžitým zrušením.

Ad 7: Tento úkol plní právní útvary buď *přímo*, tj. vlastní činností, anebo *nepřímo*, tj. zabezpečováním vhodných lektorů odjinud. Zásady užívají termínů *instruktáže a semináře*. Významový rozdíl mezi těmito dvěma pojmy je nepatrný. Semináře (na rozdíl od instruktáží) počítají s aktivní účastí posluchačů.

Právní útvary pořádají instruktáže a semináře pro vedoucí útvarů a ostatní pracovníky organizace a předmětem této činnosti je právní problematika, která se dotýká činnosti těchto pracovníků. Touto formulací se

má bránit tomu, aby pracovníci organizace nebyli při instruktážích a seminářích přetěžováni právní problematikou, která se jejich činnosti nedotýká.

Ad 8: Zásady uvádějí *příkladem* některé formy metodického řízení právních útvarů podřízených organizací: jsou to tyto formy:

- a) poskytování konzultací při řešení složitých právních věcí,
- b) organizování pravidelné výměny zkušeností právníků v podřízených organizacích,
- c) svolávání porad a organizování seminářů k novým nebo připravovaným předpisům a jiným významným opatřením v oblasti právního řádu.

Ad 9: Existence tohoto úkolu právního útvaru je podmíněna tím, že je tento úkol stanoven též ve statutu té které výrobní hospodářské jednotky.³¹⁾ Ve statutu by také musely být stanoveny podrobnosti o *způsobu* účasti právního útvaru na předběžném projednávání rozporů mezi podřízenými organizacemi nebo o *způsobu* účasti na rozhodování hospodářských sporů mezi koncernovými podniky a koncernovými účelovými organizacemi uvnitř koncernu.

Obdoba tohoto úkolu u národních výborů a u krajských zemědělských správ nepřichází v úvahu.

Potud o úkolech právních útvarů v *organizacích a generálních ředitelstvích nebo v obdobných řídicích orgánech*. Zásady ovšem stanoví také úkoly právních útvarů nadřízených *ministerstev a jiných ústředních orgánů a krajských národních výborů*. Obsahem tohoto úkolu je metodické řízení právních útvarů podřízených organizací i řídicích orgánů a dozor nad nimi. Tyto orgány jsou také povinny vytvářet k zabezpečení tohoto úkolu potřebné organizační a kádrové předpoklady.

Koordinace metodického řízení právních útvarů přísluší *Státní arbitráži ČSSR, Státní arbitráži ČSR a Státní arbitráži SSR; krajské orgány státní arbitráže* spolupracují s krajskými národními výbory při zabezpečení metodického řízení právních útvarů v organizacích řízených národními výbory.

IX. REALIZACE ZÁSAD

Právní úprava organizace, postavení a úkolů právních útvarů socialistických organizací samozřejmě předpokládá — podobně jako celý právní řád socialistického státu — že tato úprava bude v prvé řadě realizována bez dalšího, že její směrnice, příkazy i zákazy budou dobrovolně plněny všemi pracovníky pracujícími v socialistických organizacích a vůbec v národním hospodářství. Skutečný život je ovšem složitější a je třeba počítat se situacemi, kde bude zapotřebí realizaci úpravy prosadit do života i proti nezájmu, liknavosti, lajdáctví i event. přímému odporu některých lidí. Žádná úprava by neměla smysl, jestliže by se právní řád nepostaral o její

³¹⁾ O statutech výrobních hospodářských jednotek platí to, co bylo uvedeno v poznámce 30.

prosazení do života, jestliže by nezajistil prostředky i k event. její mocenské realizaci. Proto právní předpisy obsahují právní sankce v případě nesplnění povinností, vyplývajících z právní úpravy. Právní sankce mají nejen funkci represivní, ale (tím, že hrozí sankcemi do budoucnosti) také významnou funkci preventivní.

Zásady samy neobsahují žádné sankce, žádná ustanovení o důsledcích vyplývajících z nesplnění povinností tam upravených, žádná ustanovení o mocenské realizaci Zásad. Bude proto třeba v tom směru využít ustanovení právních předpisů obecné povahy, popř. obecných zásad vnitropodnikových vztahů.

Zásadami je *obecná povinnost zabezpečit předpoklady pro řádnou funkci právních útvarů organizací* uložena jednak orgánům, které tyto organizace řídí (a které byly jmenovány výše v části II v souvislosti s výkladem o rozsahu působnosti právní úpravy), jednak vedoucím samotných těchto organizací. Jsou tedy tyto orgány, to znamená ve skutečnosti vedoucí těchto orgánů nebo jimi určené pracovníci těchto orgánů (tj. určené buď individuálním rozhodnutím nebo opatřením normativní povahy, např. organizačním řádem, popisy funkcí apod.), nebo tito vedoucí organizací *povinni také zabezpečit, aby všechna ustanovení Zásad byla realizována*. Prostředkem, který mají k dispozici k uskutečnění tohoto cíle, je přirozeně především jejich organizační práce a výchovné působení. V tomto rámci mohou zejména vydávat podřízeným pracovníkům příslušné pracovní příkazy a vytýkat jim nesprávný přístup k plnění jejich pracovních úkolů. Mohou event. také požadovat projednání neodpovědného přístupu k plnění pracovních úkolů ve společenských organizacích, zejména v organizaci ROH.

V předchozím výkladu jsem naznačil, kteří pracovníci v organizaci jsou nositeli jednotlivých povinností vyplývajících ze Zásad. Tyto povinnosti je nepochybně třeba považovat za povinnosti vyplývající z pracovněprávních vztahů nebo z funkce, již byli tito pracovníci v socialistické organizaci pověřeni (srov. čl. VI. z. p.). Jsou to tedy povinnosti, vyplývající z pracovních úkolů dotčených pracovníků. Nesplnění těchto povinností je porušením pracovní kázně a může proto být — jsou-li naplněny podmínky § 77 z. p. — důvodem k uložení některého z kárných opatření tam uvedených. Kárné opatření je oprávněn uložit buď *vedoucí organizace*, anebo (jde-li o kárné opatření vedoucímu organizace) *vedoucí nebo jím zmocněný vedoucí pracovník orgánu, který je organizaci bezprostředně nadřízen* (§ 78 z. p.).

Pokud by event. nesplněním uvedených povinností vznikla socialistické organizaci škoda, přicházela by též v úvahu hmotná odpovědnost pracovníků podle § 172 a násl. z. p. Odpovědnými by byli ti pracovníci, kteří jsou nositeli dotčené povinnosti.

Uvedení Zásad v život mohou napomoci také prostředky všeobecného prokurátorského dozoru podle zákona o prokuratuře (úplné znění č. 20/1970 Sb.). Vzhledem k dosavadním zkušenostem to sice není cesta příliš praktická, je však teoreticky schůdná.

Je i na vedoucích právních útvarů, aby sami dbali na uplatnění všech výše naznačených prostředků k prosazení Zásad do života.

ZÁVĚR

Bylo by jistě předčasné činit již dnes závěry o tom, zda nová úprava organizace, postavení a úkolů právních útvarů socialistických organizací se osvědčila či nikoliv, zda vedla k dosažení cílů, které byly sledovány, zejména zda vedla k posílení autority právní služby a práva vůbec v oblasti řízení ekonomických procesů. Přijetí seriózních závěrů v tom směru předpokládá jednak delší časové období, po něž bude právní úprava ve svém působení na reálné společenské vztahy sledována, jednak použití takových metod studia tohoto působení, které umožní přijetí objektivních závěrů.

Je třeba vyzývat k strážlivosti v očekávání pozitivních výsledků právní úpravy. Existuje zajisté řada nedostatků, které právní úprava neodstraní a ani odstranit nemůže, nedostatků, jejichž odstranění není závislé na kvalitě právní úpravy.

Pokud je řeč o kvalitě právní úpravy, považují však již teď za nutné alespoň na jeden negativní rys úpravy upozornit. Jde o víckrát již výše zmíněnou formulační nejednotnost Zásad. Ta způsobuje rozpaky při interpretaci; často není jasné, zda se za formulačními odchylkami skrývají také věcné rozdíly. Takový stav praktickou aplikaci Zásad ztěžuje a je pro ni nežádoucí.

Úplně na závěr připomínám, že za čas, až budou získány praktické zkušenosti s aplikací, bude jistě žádoucí znovu se k problematice úpravy organizace, postavení a úkolů právních útvarů socialistických organizací vrátit, zhodnotit ji a zvážit event. možnosti jejího zlepšení.

ZDENĚK PRIBYL

Die neue Regelung der Organisation, der Stellung und der Aufgaben der Rechtsformationen in den staatlichen und einigen anderen sozialistischen Organisationen

RESUME

Die Herausgabe der Grundsätze, mit denen die Organisation, die Stellung und die Aufgaben der Rechtsformationen der staatlichen Wirtschafts- und einiger anderer sozialistischer Organisationen bestimmt werden (Nr. 117/1973 Slg., 58/1974 Slg. und 67/1974 Slg.), ermöglicht es, von Erwägungen über den Rechtsdienst in der Volkswirtschaft de lege ferenda (die in den vergangenen Jahren in zwei Büchern und einer Reihe von Artikeln in Zeitschriften zum Ausdruck kamen) zu Erwägungen de lege lata, denen die vorliegende Studie gewidmet ist, überzugehen.

Die Neuregelung der Organisation, der Stellung und der Aufgaben der Rechtsformationen, die in den oben zitierten Grundsätzen enthalten ist, erlangte am Tag der Verlautbarung der einzelnen Grundsätze Wirksamkeit, d. i. am 12. Oktober 1973, resp. am 22. Mai oder 10. Juni 1974. Die Grundsätze regeln in ihrer Gesamtheit Organisation, Stellung und Aufgaben der Rechtsformationen

1. in den staatlichen Wirtschaftsorganisationen, ohne Rücksicht darauf, ob sie durch

- Zentralorgane der Föderation oder der Republiken oder durch die Nationalausschüsse geleitet werden,
2. in den organisatorischen Einheiten (Betrieben) der staatlichen Wirtschaftsorganisationen,
 3. in den Aussenhandelsorganisationen, d. i. einerseits in den vom föderalen Ministerium für Aussenhandel laut § 2 Abs. 1 des Ges. Nr. 119/1948 Slg. errichteten Aussenhandelsorganisationen, andererseits in den Aktiengesellschaften laut Gesetz Nr. 243/1949 Slg., die zum Gegenstand ihrer Tätigkeit den Betrieb des Aussenhandels und der internationalen Spedition haben,
 4. in den Landwirtschaftsverwaltungen der Kreise und Bezirke (Ges. Nr. 37/1972 Slg.).
- In begründeten Fällen kommen die Bestimmungen der Grundsätze auch in Budget- und Zuschussorganisationen zur Anwendung. Die Grundsätze beziehen sich jedoch nicht auf die Tschechoslowakische Staatsbank.

Rechtsformationen im Sinne der Grundsätze sind 1. die Rechtssektion, 2. die Rechtsabteilung, 3. der (selbständige) Jurist des Unternehmens.

Die Grundsätze regeln auch die Aufgaben der Zentralorgane der Föderation und der Republiken sowie auch der Kreisnationalausschüsse bei der Sicherstellung der Voraussetzungen für ein ordnungsgemässes Funktionieren der Rechtsformationen in den nachgeordneten (oben angeführten) sozialistischen Organisationen und weiters die Aufgaben der Organe der staatlichen Arbitrage bei der Koordination der methodischen Leitung, die zur Kompetenz der oben angeführten Organe gehört.

Die Grundsätze regeln die Organisation und die Stellung der Rechtsformationen nicht eingehend und komplex, indem sie dies besonders den Organisationsordnungen der einzelnen sozialistischen Organisationen überlassen und in dieser Richtung für sich nur die Regelung grundlegender Fragen reklamieren. Aus den Grundsätzen geht hervor, dass in den Organisationen, auf die sich die Grundsätze beziehen, die Errichtung von Rechtsformationen obligatorisch ist. Ausnahmen gelten für die staatlichen Wirtschaftsorganisationen, die durch Zentralorgane der Republiken oder durch Nationalausschüsse geleitet werden, gegebenenfalls für die Landwirtschaftsverwaltungen. Wenn es sich nämlich um Organisationen mit einer Rechtsagenda kleineren Umfangs handelt, kann die Besorgung dieser Agenda durch andere geeignete Formen (z. B. durch die Anstellung eines Juristen im arbeitsrechtlichen Nebenverhältnis, vermittelt einer advokatorischen Beratungsstelle usw.) sichergestellt werden. In organisatorischen Einheiten (Betrieben) der staatlichen Wirtschaftsorganisationen ist die Errichtung von Rechtsformationen fakultativ.

Die Grundsätze beantworten nicht ausdrücklich die Frage, ob der Rechtsdienst entsprechend dem Prinzip der Funktion oder der Aufgliederung zu organisieren ist; es lässt sich jedoch aus ihnen herauslesen, dass in gewissem Ausmass die Organisation nach dem Prinzip der Aufgliederung zulässig ist (Rechtsformationen in den organisatorischen Einheiten, einzelne Juristen in anderen Formationen der Direktion des Unternehmens, z. B. in der Personalabteilung).

Ebenso beantworten die Grundsätze nicht die Frage der Unterordnung der Rechtsformation, jedoch kann man aus ihnen ableiten, dass sie der direkten Unterordnung unter den Leiter (den Direktor) der sozialistischen Organisation den Vorzug geben, denn sie bestimmen ausdrücklich, dass der Leiter der Rechtsformation der Fachberater des Leiters der Organisation in Rechtssachen ist. Die Realisierung dieser Bestimmung wäre für den Fall, dass die Rechtsformation einem anderen Beschäftigten als dem Leiter der Organisation unterstellt ist, nur unter Verletzung der grundlegenden Organisationsprinzipien, besonders des Prinzips des alleinigen verantwortlichen Leiters, möglich.

Bedeutungsvoll für die Praxis sind die Bestimmungen der Grundsätze über die Voraussetzungen bezüglich der Qualifikation zur Funktion eines Juristen in der Rechtsformation. Danach kann eine solche Funktion nur versehen,

1. wer entweder vollständige juristische Hochschulbildung besitzt,
2. oder wer — ohne die unter Ziffer 1 angeführte Bildung zu besitzen — die anderen in den Grundsätzen angeführten Bedingungen erfüllt, nämlich

- die Funktion schon vor der Genehmigung bzw. schon zur Zeit der Herausgabe der Grundsätze versah,
- die notwendigen, durch mehrjährige Praxis erworbenen Erfahrungen und Kenntnisse besitzt.

Die Stellung der Rechtsformationen wird besonders durch die Umschreibung der Pflichten der Leiter der Organisationen im Verhältnis zu diesen Formationen normiert. Aus den Grundsätzen lassen sich folgende Pflichten ableiten:

1. die Pflicht der personellen und materiellen Ausstattung der Rechtsformation,
2. die Pflicht, ihr nur Aufgaben rechtlichen Charakters aufzuerlegen,
3. die Pflicht, ihr verlässliche Unterlagen und Informationen zur Verfügung zu stellen,
4. die Pflicht, die Mitwirkung der in anderen Formationen Tätigen bei der Vorbereitung und Verhandlung von Rechtssachen sicherzustellen,
5. die Pflicht, die Teilnahme der in der Rechtsformation Arbeitenden bei der Vorbereitung und Verhandlung von Entscheidungen oder anderen Massnahmen mit rechtlichen Folgen in den übrigen Formationen sicherzustellen.

Der Artikel beantwortet auch eingehend die Frage nach den Trägern der einzelnen Verpflichtungen. Zu den Pflichten der Rechtsformationen müssen vor allem die Pflichten, die den Leitern dieser Formationen auferlegt sind, gerechnet werden, d. i.

1. die Signalisierungspflicht (die Pflicht, den Leiter der Organisation auf gewichtigere Verletzungen der Rechtsordnung aufmerksam zu machen),
2. die Vorschlagspflicht (die Pflicht, Massnahmen zur Beseitigung eines rechtswidrigen Zustands vorzuschlagen).

Die Grundsätze setzen die Aufgaben der Rechtsformationen folgendermassen fest:

1. Sicherstellung der sozialistischen Gesetzlichkeit in der Tätigkeit der Organisation,
2. Sicherung des Schutzes der gesamtgesellschaftlichen Interessen und des Schutzes der Rechte und der durch das Recht geschützten Interessen der sozialistischen Organisation,
3. Handeln im Namen der Organisation in Rechtsangelegenheiten vor Staatsorganen oder Schiedsorganen,
4. Erteilung von Rechtsberatungen und Informationen über rechtlich erhebliche Akte,
5. Teilnahme an der Vorbereitung rechtlich erheblicher Dokumente,
6. Festlegung des Standpunktes zu arbeitsrechtlichen Massnahmen und zu Anträgen auf Überreichung einer Strafanzeige,
7. Durchführung bzw. Sicherstellung von Instruktionen und Seminaren über die rechtliche Problematik.

Am Ende seiner Studie erwägt der Autor die rechtlichen Mittel der Realisierung der Grundsätze, was eine sehr praktische Frage ist mit Rücksicht darauf, dass die Grundsätze selbst keinerlei Bestimmungen über die rechtlichen Sanktionen wegen eventueller Nichterfüllung der sich aus den Grundsätzen ergebenden Pflichten enthalten. In diesem Zusammenhang macht der Autor besonders auf die Mittel des Arbeitsrechts (disziplinarische Verantwortlichkeit, materielle Verantwortlichkeit) und auf die Mittel der Aufsicht durch die Prokuratur aufmerksam.

Im Hinblick auf den geringen zeitlichen Abstand seit Herausgabe der Grundsätze kann man einstweilen nicht beurteilen, inwieweit sie dazu beigetragen haben, das angestrebte Ziel zu erreichen, d. i. die Stärkung der Autorität des Rechtsdienstes und des Rechts bei der Lenkung ökonomischer Prozesse überhaupt. Schon heute kann man jedoch kritisch die unbegründete Uneinheitlichkeit in der Formulierung der Grundsätze, die wahrscheinlich Schwierigkeiten bei ihrer Interpretation und praktischen Anwendung hervorrufen wird, erwähnen.

Новая регламентация организации, положения и задач юридических отделов в государственных и некоторых иных социалистических организациях

РЕЗЮМЕ

После издания основных начал, которые определяют организацию, положение и задачи юридических подразделений государственных хозяйственных и некоторых иных социалистических организаций (№ 117/1973 СЗ, № 58/1974 СЗ и № 67/1974 СЗ) можно от рассуждений о юридической службе в народном хозяйстве де леге ференда (которые нашли свое выражение в прошлые годы в двух книгах и в ряде журнальных статей) перейти к рассуждениям де леге лата, которым и посвящена настоящая статья.

Новое регулирование организации, положения и задач юридических подразделений, закреплено в вышеприведенных Основах, вступило в действие в день опубликования отдельных основ, то есть 12 октября 1973 г., или 21 мая или же 10 июня 1974 г. Основы в общем регулируют организацию, положение и задачи юридических подразделений:

1. в государственных хозяйственных организациях независимо от того, находятся ли они в ведении центральных органов федерации или республик или же народных комитетов,
2. в организационных звеньях (филиалах) государственных хозяйственных организаций,
3. в организациях внешней торговли, то есть как на предприятиях внешней торговли состоящих в ведении Федерального Министерства внешней торговли согласно п. 1 § 2 зак. № 119/1948 СЗ, так и в акционерных обществах согласно закону № 243/1949 СЗ, предметом деятельности которых является занятие внешней торговли и международными перевозками,
4. областных и районных сельскохозяйственных управлений (зак. № 37/1972 СЗ).

В обоснованных случаях постановления Основ применяются и в бюджетных и дотированных организациях. Основы, однако, не распространяются на Чехословацкий государственный банк.

Юридическими подразделениями согласно Основам являются: 1. юридический отдел, 2. юридическое отделение, 3. (самостоятельный) юрист предприятия (юрисконсульт).

Основы регулируют также задачи центральных органов федерации и республик, как и областных народных комитетов при обеспечении предпосылок для надлежащего функционирования юридических подразделений в подчиненных (приведенных выше) им социалистических организациях и задач органов государственного арбитра при координации методического руководства, относящегося к компетенции названных выше органов.

Основы не регулируют организацию и положение юридических подразделений подробно и комплексно, предоставляя это, в частности, положениям об организации отдельных социалистических организаций, ограничиваясь в этом отношении лишь регламентацией основных вопросов. Из Основ вытекает, что в организациях, на которые распространяются Основы, создание юридических подразделений обязательно. Исключения имеют место для государственных хозяйственных организаций, состоящих в ведении центральных органов республик или народных комитетов, а в зависимости от обстоятельств и для сельскохозяйственных управлений. Если налицо организация с небольшим объемом юридических дел, то ведение этих дел может быть обеспечено иными подходящими формами, например, в порядке принятия на работу юриста вне штатов, через посредство адвокатской консультации и т. п. В организационных звеньях (филиалах) государственных хозяйственных организаций создание юридического подразделения факультативно.

В Основах особо не разрешен вопрос, должна ли быть юридическая служба организована по принципу функциональному или дивизиональному. Можно, однако, сде-

лать заключение, что до известной меры допускается организация по принципу дивизиональному (юридические подразделения в организационных звеньях, отдельные юристы в иных подразделениях дирекции предприятия, например, в отделе кадров).

Основы также особо не решают вопрос подчиненности юридического подразделения, но на их основании можно сделать вывод, что преимущество отдается подчиненности непосредственно руководителю социалистической организации (директору), ибо особо постанавливается, что заведующий юридическим подразделением является консультантом руководителя организации по правовым вопросам. Реализация этого постановления в случае подчиненности правового подразделения иному работнику, а не руководителю социалистической организации возможно лишь с нарушением основных организационных принципов, в частности принципа единона- чалия.

Важными для практики являются постановления Основ о квалификации для за- нятия должности юриста в юридическом подразделении. Согласно этим постановлениям, эту должность может занимать лишь тот, 1. кто имеет полное высшее юридическое образование, 2. тот, кто — не имея образования, приведенного в п. 1 — удовле- творяет иным установленным в Основах условиям, а именно:

— уже занимал должность до дня утверждения или же уже во время издания Основ, — обладает необходимым юридическим опытом и знаниями, приобретенными долго- летней практикой.

Положение правовых подразделений формулировано путем определения обязан- ностей руководителя организации по отношению к этим подразделениям. Из Основ можно вывести следующие обязанности:

1. обязанность кадрового и материального оснащения юридического подразделения,
2. обязанность возлагать на него задания исключительно правового характера,
3. обязанность обеспечить предоставление ему надежных материалов и информации от других подразделений,
4. обязанность обеспечить участие работников других подразделений в подготовке и рассмотрении юридических дел,
5. обязанность обеспечить участие работников юридических подразделений в под- готовке и обсуждении решений или других мероприятий с правовыми послед- ствиями в других подразделениях.

В статье подробно рассматривается вопрос носителей отдельных обязанностей.

К задачам юридического подразделения следует отнести, прежде всего, обязан- ности, возложенные Основами на руководителей этих подразделений, а именно:

1. обязанность сигнализирования (обязанность указывать руководителю организации на серьезные нарушения правовых предписаний),
2. обязанность представления (обязанность предлагать меры для устранения противо- правового положения).

Основы устанавливают следующие задачи правовых подразделений:

1. обеспечение социалистической законности в деятельности организаций,
2. обеспечение охраны интересов общества в целом и охраны прав и защищаемых правом интересов социалистической организации,
3. выступление от имени организации по правовым делам в государственных орга- нах или органах арбитража,
4. дача юридических советов и информации о юридически значимых актах,
5. участие в подготовке юридически значимых документов,
6. дача заключений по мероприятиям в области трудового права и по предложениям о подаче заявлений об уголовном преследовании,
7. осуществление или же обеспечение инструктажа и семинаров по правовой про- блематике.

В заключительной части статьи автор излагает соображения о юридических сред- ствах реализации Основ, что является весьма практическим вопросом, так как Основы сами не содержат каких-либо постановлений о правовых санкциях в случае неиспол- нения обязанностей, вытекающих из Основ. В этой связи автор указывает, в част- ности, на средства трудового права (дисциплинарная ответственность, материальная ответственность) и средства прокурорского надзора.

Учитывая, что от издания Основ прошло не так много времени, пока нельзя сказать, содействуют ли Основы достижению намеченной цели, то есть укреплению авторитета юридической службы и вообще права в руководстве экономическими процессами. Однако уже сейчас можно критически отметить необоснованность отсутствия единства в формулировках Основ, что, по всей вероятности, вызовет трудности при их толковании и практическом применении.